

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Speciální pedagogika

**Studijní obor
(kombinace):** Speciální pedagogika předškolního věku

Deficity motoriky u dětí předškolního věku
The Motoric Deficits among Pre-school Children

Bakalářská práce: 09 – FP – KSS – 2010

Autor:

Michaela Kučerová

Podpis:

.....

Adresa:

Svobody 68/72

460 15, Liberec 15

Vedoucí práce: Ing. Zuzana Palounková

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
62	19	0	1	17	3

V Liberci dne: 05. 04. 2010

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

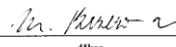
Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Michaela Jedlíková
adresa: Na Pískovně 664, Liberec
studijní obor (kombinace): Speciální pedagogika předškolního věku
Název BP: Deficity motoriky u dětí předškolního věku
Název BP v angličtině: The Motoric Deficits among Pre-school Children
Vedoucí práce: Ing. Zuzana Palouňková
Konzultant:
Termín odevzdání: 15. 4. 2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 20. 3. 2009

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): MICHAELA KVIČEROVÁ-JEDLÍKOVÁ

Datum: 16. 5. 2009 Podpis:

Název BP: DEFICITY MOTORIKY U DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU
Vedoucí práce: Ing. Zuzana Palouňková Podpis:
Cíl: Analýza deficitů v oblasti motoriky u dětí předškolního věku.
Požadavky: 1. Studium odborné literatury
2. Formulace výchozích pojmů
3. Projektování průzkumu
4. Sběr dat a interpretace
Metody: Screeningové šetření
Literatura: KIRBYOVÁ, Amanda. Nešikovné dítě. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-424-9.
ZELINKOVÁ, Olga. Poruchy učení. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-800-7.
ZELINKOVÁ Olga. Dyslexie v předškolním věku. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-321-5.
VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
MATĚJČEK, Z. Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0870-1.

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 05. 04. 2010.

Michaela Kučerová

Poděkování

Dovoluji si poděkovat Ing. Zuzaně Palounkové za velmi profesionální vedení bakalářské práce. Vážím si jejího vstřícného a fundovaného přístupu, trpělivosti i času, který mi s ochotou věnovala.

Název bakalářské práce: Deficity motoriky u dětí předškolního věku

Název bakalářské práce: The Motoric Deficits among Pre-school Children

Jméno a příjmení autora: Michaela Kučerová

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2009/2010

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Zuzana Palounková

Anotace:

Bakalářská práce se zabývala problematikou deficitů v oblasti motoriky u dětí předškolního věku. Jejím cílem bylo zjistit výskyt oslabení motorických schopností u dětí ve věku 4,5-7 let. Práci tvořily dvě stěžejní oblasti. Jednalo se o část teoretickou, která pomocí zpracování a prezentace odborných zdrojů objasňovala vymezení pojmů motorika, popisovala tělesný a pohybový vývoj dítěte od narození do předškolního věku a nastínila problematiku dyspraxie.

Praktická část zjišťovala pomocí screeningového šetření deficity motoriky u předškolních dětí. Zabývala se porovnáním výsledků chlapců a dívek, a orientačně vyhraněností či nevyhraněností laterality ruky u dětí ve věku 6-7 let. Výsledky šetření ukazovaly na konkrétní navrhovaná opatření v oblasti rozvoje senzomotorické koordinace a tělesného schématu. Za největší přínos práce vzhledem k řešené problematice bylo možné považovat praktické návrhy pro učitelky mateřských škol v oblasti rozvíjení pohybových kompetencí dítěte v předškolním věku.

Klíčová slova: předškolní věk, deficity motoriky, motorické schopnosti, pohybový vývoj, dyspraxie, senzomotorická koordinace, tělesné schéma, pohybové kompetence.

Titel der Bachelorarbeit: Die Defizitmotorik bei den Vorschulkindern

Name und Nachname des Autors: Michaela Kučerová

Akademisches Jahr der Abgabe der Bachelorarbeit: 2009/2010

Betreuerin der Bachelorarbeit: Ing. Zuzana Palounková

Anotace:

Die Bachelorarbeit beschäftigt sich mit der Problematik im Bereich der Motorik bei den Vorschulkindern. Ihr Ziel war, das Vorkommen der Abschwächung der Bewegungstätigkeiten bei den Kindern im Alter zwischen 4,5 und 7 Jahre zu erläutern. Die Arbeit wurde durch 2 grundlegende Bereiche gebildet. Es hat um einen teoretischen Teil gehandelt, der mit Hilfe der Bearbeitung und Präsentation von den Fachquellen die Begrenzung des Begriffs der Motorik erläutert hat, hat körperliche und motorische Entwicklung des Kindes von Geburt an bis das Vorschulalter beschrieben und hat die Dyspraxieproblematik entworfen.

Der praktischer Teil hat durch die Screeningsforschung die Defiziten der Motorik bei den Vorschulkindern festgestellt. Sie hat mit dem Vergleich der Ergebnisse von den Jungen und Mädchen und orientierend an die Differenziertheit oder Undifferenziertheit der Handlateralität bei den Kindern im Alter zwischen 6 und 7 Jahre beschäftigt. Die Ergebnisse der Forschung haben die konkreten vorgeschlagenen Maßnahmen im Bereich der Entwicklung von der sensomotorischen Koordination und körperliches Schema gezeigt. Der größte Beitrag meiner Arbeit in Bezug auf diese Problematik waren praktische Vorschläge für Kindergartenlehrerinnen im Bereich der Entwicklung der motorischen Kompetenz im Vorschulalter.

Schlüsselwörter: das Vorschulalter, die Motorikdefiziten, motorische Fähigkeiten, motorische Entwicklung, die Dyspraxie, sensomotorische Koordination, körperliches Schema, bewegliche Kompetenzen.

The name of the bachelor thesis: The Motoric Deficits among Pre-school Children

The name of the author: Michaela Kučerová

The year of handing in: 2009/2010

The master of the bachelor thesis: Ing. Zuzana Palounková

Annotation:

The Bachelors thesis concerned the deficits problem in the field of the motoric on pre-school children. The aim of the thesis was to find out the appearance of a reduction the motorics ability on children at the age of 4,5-7. The thesis made two central points. The theory illumined the terms of the motoric by processing and presentation of special sources. It describet physical and motoric development of child from birth to the pre-school age and sketched the dyspraxia problem.

The practical point of the thesis investigated the motoric deficits on pre-school children by examination sreening. This part of thesis compared the results to boys and girls. It also concerned with definition and undefined of laterality hand on children at the age of 6-7. The results of an examination illustrated with concrete proposed provision in the field of sensorimotor wordination and the physical diagram of development.

The practical proposal for teachers in the kindergarten in the field of developing motoric competence child in the pre-school age was possible to consider as the biggest benefit of the thesis concerning problem solving.

Key words: pre-school age, deficits motoric, motoric ability, physical development, dyspraxia, sensorimotor coordination, physical diagram, motoric competence.

Obsah

1 Úvod	10
2 Teoretická část.....	12
2.1 Vymezení pojmu motorika.....	12
2.2 Pohybový vývoj dítěte od narození do předškolního věku.....	16
2.2.1 Období od narození do tří let	16
2.2.2 Charakteristika dítěte v předškolním věku.....	17
2.2.3 Vývojové a růstové profily dítěte v předškolním věku.....	18
2.3 Deficity v oblasti motoriky.	24
2.3.1 Deficity motoriky v předškolním věku	24
2.3.2 Typy nemotornosti	25
2.3.3 Dyspraxie a její diagnostika	27
2.3.4 Projevy dyspraxie	29
2.3.5 Oblasti v oslabení motoriky u dyspraktického dítěte.....	31
2.3.6 Reedukace dyspraxie.....	35
3 Praktická část.....	37
3.1 Cíl praktické části.....	37
3.1.1 Stanovení předpokladů.....	37
3.2 Použité metody	37
3.3 Popis zkoumaného vzorku	40
3.4 Průběh průzkumu	40
3.5 Výsledky a jejich interpretace	41
3.6 Shrnutí výsledků praktické části	53

4 Závěr.....	55
5 Návrh opatření.....	57
6 Seznam použitých zdrojů	60
7 Seznam příloh.....	62

1 Úvod

Pohyb je všude okolo nás, je důležitou součástí života. Vývoj pohybu je neodmyslitelně propojený s celkovým vývojem jedince. Jeho úroveň je spojena s rozvojem motoriky, myšlenkovými a senzorickými složkami osobnosti. Pohyb je prostředkem sebevyjádření, interakce s materiálním a sociálním prostředím, prostředkem k poznání sebe sama.

Pohybové aktivity sehrávají významnou roli v rozvoji osobnosti dítěte. Pohyb je základní potřebou dítěte a je spojen s vývojem tělesným, psychickým a sociálním.

Úroveň motorických schopností a dovedností se projevuje při všech běžných denních činnostech. Děti, které mají nějaké deficity v oblasti motoriky, děti nešikovné a nemotorné mohou mít problémy ve více oblastech, nejen při pohybových činnostech a hrách, ale i v sebeobsluze, při pracovních a výtvarných činnostech. Úroveň motorických dovedností je úzce spjata s oblastí sociální. Děti, které zažily neúspěch při pohybových hrách a činnostech, často ztrácejí zájem a motivaci k dalším aktivitám a kvůli nízkému sebevědomí mohou mít problémy i se zapojením do kolektivu třídy.

Včasné podchycení různých oslabení v oblasti motoriky může zamezit rozvoji vážnějších poruch. Nejúčinnější prevencí je respektování potřeby pohybu u dětí a vytvoření optimálních podmínek pro rozvoj motorických schopností a dovedností.

Bakalářská práce se zabývá deficity v oblasti motoriky u dětí předškolního věku. Cílem je seznámit se s touto problematikou a zjistit výskyt oslabení v oblasti motorických schopností u dětí ve věku 4,5-7 let. Práce je rozdělena na dvě hlavní části, teoretickou a praktickou.

Teoretická část je rozdělena na tři kapitoly. První kapitola se zabývá vymezením pojmů motorika, jejím vývojem od neuromotoriky, přes senzomotoriku a psychomotoriku.

Druhá kapitola je zaměřena na pohybový vývoj dítěte od narození do předškolního věku. Popisuje růst, tělesný a motorický vývoj v jednotlivých obdobích předškolního věku. Třetí kapitola se týká deficitů v oblasti motoriky v předškolním věku. Je zde nastíněna problematika dyspraxie, její diagnostika a reedukace.

Praktická část popisuje výzkumné šetření deficitů motoriky u předškolních dětí. Pomocí screeningového šetření je možno zjistit výskyt oslabení motorických schopností u dětí

ve věku 4,5-7 let, srovnat výsledky chlapců a dívek. Praktická část je také zaměřena na porovnání vyhraněné a nevyhraněné laterality u dětí ve věku 6-7 let.

Závěrem jsou navrhována některá doporučení na rozvoj tělesných a pohybových aktivit pro praxi v mateřské škole a ukázky her pro rozvoj senzomotorických dovedností a tělesného schématu. V navrhovaných opatřeních jsou nastíněny také možnosti využití netradičního náčiní při cvičení s dětmi v mateřské škole.

2 Teoretická část

2.1 Vymezení pojmu motorika

***Motorika** člověka je souhrn všech jeho potenciálních pohybových předpokladů, které spolu s konstitučními a psychickými činiteli umožňují vykonávat různé pohybové úkony a činnosti. (Szabová, 1999, s. 11)*

Motorická činnost je cílevědomý a systematický proces řízený centrální nervovou soustavou a je uskutečňovaný ve vzájemné interakci člověka s jeho okolím za pomoci pohybové soustavy. S významem pojmu motorika úzce souvisí i termíny mobilita a motilita. Mobilita znamená hybnost, jsou to všechny pohybové funkce vykonávané hladkým a kosterním svalstvem. Motilita je souborem pohybů, které jsou prováděné jen hladkým svalstvem. Podle Hartlova Psychologického slovníku (2004) je motorika pohybová schopnost organismu, skládá se z pohybů spontánních, reflexních, volních a expresivních (vyjadřujících psychický stav).

Mezi typické znaky lidské motoriky patří vzpřímené držení těla a chůze, odlišná hybnost dolních a horních končetin, uchopování předmětů, lateralita a motorika spojená s řečí (gestikulace).

*Vývoj motoriky probíhá od **neuromotoriky**, která je typická pro kojenecký věk a je závislá na neurologickém řízení, přes **senzomotoriku**, typickou pro věk předškolní. Tady je základem vnímání. Důležitý je tedy vzor, motivace, rytmus apod. Postupně v předškolním věku a především ve školním věku převažuje nejprve **psychomotorika**, kdy pohyb je propojen s myšlením a prožíváním, vychází z různých situací, účastní se myšlenková – mentální stránka. Dalším stupněm je **sociálně ovlivněná motorika**, kdy se jedná o kooperativní pohybové činnosti, spolupráci a komunikaci spojenou s pohybem – sociální vztahy jsou rozhodující a nejvyšší vliv mají v období puberty. V každé věku se však tyto typy motoriky prolínají, i v předškolním věku si dítě rádo hraje s ostatními a své aktivity provází myšlením. (Dvořáková, 2007, s. 38)*

Neuromotorika

Na základě nervové činnosti (neuro-) se vyvíjí motorická odpověď na podněty z vnějšího prostředí a z organismu člověka (-motorika). Neuromotorika zahrnuje pohybové aktivity nepodmíněně reflexní i podmíněně reflexní, volní (uvědomělé, řízené) i mimovolní (automatismy, neuvědomělé pohyby). Neuromotorika zahrnuje různé oblasti - hrubou motoriku, jemnou motoriku, koordinaci pohybů, tělesné schéma, rovnováhu a orientaci v prostoru.

Hrubé motorické dovednosti zahrnují velkou skupinu svalů zodpovědných za činnosti jako je chůze, běh, skákání, hopsání, jízda na kole a udržení rovnováhy.

Jemné motorické dovednosti se týkají činností, jako je psaní, kreslení, stříhání a zavazování klíčků. Oblast jemné motoriky zahrnuje pohyby rukou a prstů (uchopování předmětů a manipulace s nimi, pohyby tváře (mimika), pohyby mluvidel (oromotorika).

Koordinace pohybů je souhra svalů a svalových skupin např. při chůzi, psaní, kreslení nebo hře na hudební nástroj.

Orientace v prostoru je aktivita zaměřená na určení polohy a směru při vnímání vlastního prostoru.

Tělesné schéma. Pod pojmem tělesné schéma rozumíme vědomí vlastního těla. Tělesné schéma souvisí s vývojem pohybů a pohybové koordinace. Je to soubor vnitřních představ o částech vlastního těla a vzájemných vztazích mezi jeho částmi, o jeho stavbě, představ o poloze těla v prostoru. Utváření tělesného schématu je proces individuální. Probíhá na základě zkušeností ve vzájemném působení mezi dítětem a vnějším světem. Nejbouřlivější je vývoj v prvních letech života. Ve vědomí batole se utváří tělesné schéma vlivem dotyků, odrazu vlastní postavy v zrcadle, při hře s vlastním tělem.

Rovnováha je schopnost svalových skupin udržet stabilitu těla.

Senzomotorika

Senzomotorika představuje součinnost vnímání a pohybu. Je to soubor procesů spojujících oblast receptorů a senzorického vnímání s oblastí motoriky v rámci psychické regulace činnosti člověka. Podněty zachycované a vnímané receptory (zrakovými, sluchovými, hmatovými, čichovými, chuťovými, pohybovými, polohovými, tlakovými) pomocí nervové soustavy působí na motorický aparát a vyvolávají výsledný pohyb. Neobejde se bez ní házení, kopání a chytání míče.

Zjednodušeně můžeme říci, že senzomotorika představuje motorickou akci nebo reakci (odpověď) jednotlivce na podněty zachycené zrakem, sluchem, hmatem, čichem, chutí a jinými „přijímači“. (Szabová, 1999, s. 13)

Vnímání prostoru a prostorové představy. Základem pro utváření prostorových představ a pojmenování prostorových vztahů je **senzomotorické vnímání**. Představu o vnímání prostoru a prostorových vztahů kolem nás získáváme pomocí zrakových, sluchových, pohybových, a hmatových vjemů. Vytváření prostorových představ a prostorových vztahů je dlouhodobý proces, který začíná už v kojeneckém období. Dítě zaměřuje svou pozornost na podněty z okolí, sleduje pohybující se předmět, hračku, osobu a otáčí se za zvukem. V závislosti na rozvoji motoriky se snaží k těmto předmětům, hračkám přiblížit, dosáhnout na ně, získat o nich další nové informace. Pohyb hraje významnou úlohu v rozvoji vnímání prostoru, spolu se zrakem a hmatem umožní lépe odhadnout vzdálenost, získat představu o velikosti objektů.

Vnímání prostoru, zpracování a zapamatování si prostorových vztahů má významný přínos pro mnoho činností. Zejména je to orientace v prostředí, ve kterém jedinec žije, přizpůsobení se prostředí a jeho účelné využití. Malé dítě se snaží zaměřit svůj pohyb směrem, který je pro něho nějakým způsobem přitažlivý. Snaží se vykonávat účelné pohyby rukou, popřípadě celým tělem dosáhnout požadovaného cíle. Prostorové vnímání se podílí i na koordinaci pohybů. (Bednářová, Šmardová, 2007, s. 21)

Psychomotorika

Psychomotorika představuje souhrn pohybových, motorických aktivit člověka, které jsou projevem psychických funkcí a jeho psychického stavu (psycho-). Je to motorická akce vyplývající z psychické aktivity (činnosti, reakce), odpověď jednotlivce na podněty z oblasti

psychických procesů (vnímání, myšlení, paměť, pozornost, představivost) nebo psychických stavů (nálad, celkové ladění člověka). (Szabová, 1999, s. 13)

Grafomotorika je pohybová dovednost v grafické oblasti, je to soubor psychomotorických činností, které člověk vykonává při psaní a kreslení. Pomocí koordinace oka a ruky může člověk psát a kreslit. Tyto dovednosti musíme rozvíjet už od raného dětství. Začátky dětského grafického projevu jsou spojeny s radostí z pohybu ruky po papíru a z kreslení čar, které zanechává barvička. Později vystřídá spontánní radost z výrazné a trvalé stopy, kterou zanechává pastelka, záměrné úsilí o kresbu. Je posíleno a ulehčeno zráním centrální nervové soustavy, které přispívá ke zvyšování úrovně koordinace a organizace pohybů těla i horních končetin. Pohyby směrem od loketního kloubu ke konečkům prstů se zjemňují a začínají být kontrolované smysly, zejména zrakem a hmatem. Grafický projev ovlivňuje psychiku dítěte. Vývoj psychických a motorických funkcí se odráží ve zvyšování úrovně jeho grafomotorických schopností. Grafomotorika dítěte se vyvíjí etapovitě a individuálně, ale fyziologicky daným postupem.

Sebeobsluha a samostatnost

*Zvládnutí hygieny, oblékání, stolování je důležitým prostředkem k autonomii a kompetenci, a zároveň je také jejich projevem. **Autonomie** představuje snahu o samostatnost a o realizaci vlastního přínosu ve vývoji a učení. **Kompetence** zahrnuje sebedůvěru, důvěru v to, co umím, znám, ve vlastní schopnosti.*

(Bednářová, Šmardová, 2007, s. 62)

Dítě má přirozenou tendenci k pohybu, činnosti, napodobování a nezávislosti. Dítě chce zkoušet, napodobovat to, co dělají dospělí. Toho musíme využít k nácviku samostatnosti v sebeobsluze. Pokud dítě nebude mít příležitost věci zkoušet, trénovat, nenaučí se je dělat samo. Čím více dítě samo dokáže, tím má větší odvahu pouštět se do dalších věcí, tím je také méně závislé na pomoci dospělých. Zvládání sebeobslužných dovedností a vytváření správných návyků souvisí s celkovým vývojem dítěte, s mírou zralosti v dílčích oblastech jako je vnímání, motorika, vizuomotorika, s jeho osobnostními charakteristikami (temperament, impulzivita, trpělivost, vytrvalost, schopnost soustředění, odolnost vůči zátěži v situacích, když se mu něco nedaří.).

Lateralita

Lateralitou rozumíme přednostní užívání jednoho z párových orgánů, tj. asymetrii párových orgánů hybných (ruky, nohy) nebo smyslových (oka, ucha). Lateralita je projevem dominance odpovídajících korových polí mozku. Lateralita může být tvarová nebo funkční. Tvarová lateralita je zřejmá např. při porovnávání pravé a levé poloviny obličeje, které u žádného člověka nejsou zcela stejné. Funkční lateralita se projevuje přednostním užíváním jednoho z párových orgánů, který pracuje rychleji a kvalitněji.

Podle převahy užívaného orgánu rozlišujeme praváctví, leváctví a ambidextrii. (Zelinková, 2003, str. 139)

2.2 Pohybový vývoj dítěte od narození do předškolního věku

2.2.1 Období od narození do tří let

*Duševní a tělesný vývoj dítěte do jednoho roku posuzujeme zejména podle rozvoje **motoriky**. Dítě v prvním roce svého života udělá zásadní posun v rozvoji motoriky, z ležícího novorozence se stane chodící jedinec, který se vydává za poznáním svého okolí. Novorozenec dělá pohyby nohou, rukou, které nejsou zaměřené na cíl. Kojenec na konci druhého měsíce zvedá hlavičku, ve třetím měsíci se v poloze na bříšku začíná opírat o předloktí, má hlavičku vzpřímenou i v náručí dospělého. Tato poloha mu umožňuje více pozorovat okolí, lépe ho poznávat. Po čtvrtém měsíci má dítě stále větší zájem o své ruce, prohlíží si je, dává si je do úst. Snaží se dotýkat hraček, uchopovat je. Uchopení hračky mu však ze začátku činí obtíže. Dítě špatně odhadne vzdálenost a umístění hračky, často se jí dotkne až po několika pokusech. Opakovanými pokusy se dítě učí koordinovat zrakový vjem a pohyb. Pohyb koordinuje i se sluchovými vjemy, otáčí hlavu za zvukem. Přibližně okolo půl roku se dítě umí přetáčet na bříško, natáhnout ruku za hračkou. Rádo manipuluje s hračkami a předměty v okolí, pozoruje je, prozkoumává. Hračky a předměty uchopuje dlaňovým úchopem, nevyužívá opozici palce. V sedmém měsíci si umí přendat hračku z jedné ruky do druhé, začíná k úchopu používat prsty. Zkouší se plazit, připravovat na lezení, které by mělo zvládnout okolo osmého měsíce.*

Jak dítě začne lézt, tak se samostatně pouští do průzkumu svého okolí, není závislé v dosažení cíle na dospělém. Získává zkušenosti v odhadu vzdálenosti, s orientací v prostoru. V tomto období začíná uchopovat předměty mezi palec a ukazováček (tzv. klešťový úchop). Tím, že se dítě posadí, dostávají se mluvidla do vertikální polohy, což je důležité pro vývoj řeči.

Samostatný pohyb má pro dítě veliký význam. Může se pustit do objevů svého okolí, zajímá ho vše nové, rozvíjí se zvědavost a samostatnost.

Batolectí období

*Mezi prvním a třetím rokem je potřeba pohybu jednou ze základních potřeb. Zvyšuje se koordinace pohybů jak v oblasti hrubé, tak i jemné motoriky. Zdokonaluje se v chůzi, začíná běhat, skákat, podlézat, přelézat. V oblasti **jemné motoriky** stále obratněji uchopuje předměty a manipuluje s nimi. Začíná pracovat se stavebnicemi z větších dílů, s kostkami, tvořivě si hraje s pískem, zvládá prvky sebeobsluhy – nají se, napije se samo, s různou mírou dopomoci si samo vysvlékne a obleče části oděvů. Kolem druhého roku začíná **kreslit – období čáranic**. Držení psacího náčiní bývá často příčně dlaňové. Některé děti na konci období okolo **třetího roku** zvládnou jednoduchou kresbu postavy – **hlavonožce**, začíná se objevovat držení tužky v prstech – **špetkový úchop**. (Bednářová, Šmardová, 2007, str. 5)*

2.2.2 Charakteristika dítěte v předškolním věku

Předškolní období trvá přibližně od 3 do 6 let. Konec této fáze má individuálně rozličnou časovou lokalizaci, protože není určen jen fyzickým věkem, ale hlavně sociálním mezníkem, nástupem do školy. Ten s věkem dítěte sice souvisí, ale může oscilovat v rozmezí jednoho, eventuálně i více let. (Vágnerová, 1996, s. 105)

Období předškolního věku je označováno jako věk iniciativy. Hlavní potřebou dítěte je aktivita. V tomto období dochází k velkým změnám v tělesných a pohybových funkcích, v poznávacích procesech, v citovém i společenském vývoji. U dítěte také dochází k prosazování sebe sama.

Tříleté až pětileté děti bývají plné energie, zvědavosti a nadšení. Jsou neustále v pohybu a do všeho, co je zaujme, se pouštějí naplno. V tomto období se dále rozvíjejí motorické schopnosti. Ve všem, co děti v tomto věku dělají, se projevuje kreativita a fantazie,

ať je to hraní, malování, nebo vyprávění. Výrazně se rozšiřuje slovní zásoba a rozvíjí intelekt, takže se dítě může postupně přesněji vyjadřovat, dokáže lépe řešit problémy a plánovat dopředu. Předškolní děti jsou velmi silně přesvědčeny o pravdivosti svých názorů. Zároveň si však také začínají uvědomovat potřeby ostatních a do určité míry získávají kontrolu nad svým chováním.

Dítě v předškolním věku umí dobře běhat, skákat, jezdit na tříkolce, lézt po žebříku, házet míčem a kopat do něho. Dále se rozvíjí i schopnost udržovat rovnováhu – děti dovedou skákat po jedné noze, některé se naučí jezdit na kole, některé i plavat, pohybově nadané holčičky chodí do svých prvních „tanečních“ a některé dokonce začínají svou kariéru krasobruslařek. Dnes je také docela běžné, že se děti ještě před vstupem do školy naučí lyžovat.

Batole mělo ještě největší radost z vlastního pohybu, nebo když si hrálo s něčím, co se pohybuje víceméně samo od sebe, jako např. míč, autíčka a cokoli jiného, co se dá strkat nebo tahat. V předškolním věku vstupuje do vývojové fáze, kdy se učí ovládat věci, které jsou sami od sebe nepohyblivé a nepoddajné, a na něž dosavadní dovednosti dítěte nestačí. Na druhé straně jsou však pro dítě velice přitažlivé, protože vesměs k něčemu zajímavému slouží - a hlavně, zacházejí s nimi velice obratně ti dospělí „jeho lidé“, k jejichž napodobení je dítě stále ještě neodolatelně puzeno. Máme tu na mysli tzv. „nástroje“.

Předškolní dítě se tedy učí řezat nožem a stříhat nůžkami. Ví, k čemu se používá kladivo a hřebíky, dědova dílna je pro něj kouzelným královstvím. Bere do ruky jehlu, vařečku a sekáček na maso. Dovede jíst nejen lžičkou, ale i celým přiborem, ovládá kartáček na zuby a umí zacházet s tužkou a papírem. Začíná pracovat s modelínou a jinými materiály, které se dají rukama zpracovávat. (Matějček, 2005, s. 143)

2.2.3 Vývojové a růstové profily dítěte v předškolním věku

Motorický vývoj se v předškolním věku zdokonaluje a roste kvalita pohybové koordinace. Motorický vývoj souvisí s celkovou aktivitou dítěte mezi třetím a šestým rokem, s možností pohybu a podmínkami, které dítěti vytváříme pro rozvoj motorických schopností a dovedností. Pohybová koordinace se též projevuje ve schopnosti plné sebeobsluhy – dítě se

samostatně obléká a svléká, uklízí a skládá si věci, zavazuje tkaničky, samostatně pečuje o svou hygienu.

Rovněž dochází k dalšímu rozvoji **jemné motoriky**. V této době si dítě rádo hraje s různými materiály – plastelínou, knoflíky, kostkami, kamínky, látkou, korálky. Kolem čtvrtého a pátého roku se vyhraňuje lateralita a dítě v návaznosti na dominanci hemisféry je buď pravák, nebo levák.

*S rozvojem jemné motoriky souvisí **rozvoj kresby**. Od spontánního čmárání (kolem dvou let), kdy je čára „kolečko“ mnohoznačné a často dítětem popisované pokaždé jinak, až ke schopnosti dobře napodobit základní tvary a spontánně malovat postavu člověka, nejprve v podobě hlavonožce. (Mertin, Gillernová, 2003, str. 11)*

Za předpokladu, že děti mají dost podnětů a možností, aby rozvíjely pohyb, dosáhnou koncem předškolního období motorického vývojového stavu, který se už skutečně podobá stavu motoriky dospělých. Dítě disponuje základními formami sportovní motoriky, neboť umí chodit, běhat, šplhat, skákat, házet a chytat.

Tříleté dítě

Tříleté děti jsou většinou klidnější, uvolněnější a poslušnější. Konflikty s dospělými, které u dvouletých dětí pramenily z potřeby získat vlastní nezávislost, jsou v tomto věku už méně časté a výrazné. Tříleté děti většinou ochotně poslouchají pokyny a požadavky rodičů. Umí si počkat na to, co chtějí, a nemusí mít „všechno hned“. Nacházejí zalíbení v sobě samých a v životě jako takovém a mají nezkrotnou touhu poznat okolní svět a přijít všemu na kloub.

Růst a tělesný vývoj

Dítě roste pomaleji než v prvních dvou letech života. Za rok vyroste o 5 až 7,6 cm. Průměrná výška je 96,5 až 101,5 cm, což představuje skoro dvojnásobek porodní délky. Z toho, kolik dítě měří ve třech letech, lze odvodit, jak bude vysoké v dospělosti: výška u tříletých chlapců představuje zhruba 53 % jejich dospělé výšky, u děvčat je to zhruba 57 %. Na váze přibírá 1,4 až 2,3 kg ročně. Váží v průměru 13,6 až 17,2 kg. Tepová frekvence je v průměru 90 až 110 tepů za minutu. Dechová frekvence je dvacet až třicet nádechů a výdechů za minutu, v závislosti na míře aktivity. Stále dýchá do břicha. Tělesná teplota se pohybuje v průměru mezi 35,5 a 37,4 °C. Ovlivňuje ji námaha, onemocnění a napětí. Nohy rostou rychleji než ruce, a dítě díky tomu vypadá vyšší, štíhlejší a dospělejší. Obvod hlavy je stejný jako obvod hrudníku. Velikost hlavy je vůči tělu úměrnější.

Postoj je vzpřímenější, břicho už není vystouplé. Dítě má všechny „mléčné“ zuby. Zraková ostrost je přibližně 20/40 (podle Snellenových optotypů).

Motorický vývoj

Tříleté dítě už chodí po schodech nahoru i dolů bez pomoci a střídá přitom nohy. Z posledního schodu někdy snožmo skáče. Na malý okamžik udrží rovnováhu na jedné noze. Umí kopat do většího míče. Nají se samo a jen občas při tom potřebuje minimální pomoc. Umí skákat na místě. Jezdí na tříkolce. Hází míč vrchem, ale nedokáže ještě přesně zacílit a hodit daleko, velký míč chytá do nastavených rukou. Rádo se houpá na houpačce. Dobře zachází s tužkou, pastelkami a fixy, dělá svislé, vodorovné i kruhové tahy. Tužku už nedrží celou dlaní, ale mezi ukazovákem, prostředníkem a palcem (úchop špetkou). Umí obracet stránky v knize po jedné. Rádo si staví z kostek, dokáže postavit věž z osmi a více kostek. Často si hraje s plastelínou, tluče do ní, převaluje ji v dlaních a mačká ji. U dítěte v tomto věku se může začít projevovat, která ruka je dominantní. Poradí si s velkými knoflíky a zipy na oblečení. Dokáže si umýt a utřít ruce, čistí si zuby, ale ne důkladně. V této době už většinou umí ovládat močový měchýř.

Čtyřleté dítě

Pro většinu čtyřletých dětí je typické, že překypují energií, nápady, neustále brebentí, a ani chvilku se nezastaví. Dítě v tomto věku může často propadnout záchvatu umíněnosti a vzdoru a hádat se s rodičem. Zkouší hranice, kam až může jít, věří si a má silnější potřebu nezávislosti. Hloupými řečmi a vtípky, neustálým povídáním a nekonečnými otázkami zkoušejí hranice trpělivosti dospělých. Zároveň však mají také mnoho krásných a milých vlastností. Překypují nadšením, snaží se pomáhat, kde můžou, mají živou představivost a do určité míry už dokážou plánovat dopředu: „Až přijdeme domů, namaluji ti obrázek.“

Růst a tělesné znaky

Za rok přibere přibližně 1,8 až 2,3 kg. Průměrná váha činí 14,5 až 18,2 kg. Během jednoho roku povyroste o 5 až 6,5 cm. Průměrná výška je 101,5 až 114 cm. Tepová frekvence je v průměru 90 až 110 tepů za minutu.

Dechová frekvence se pohybuje od dvaceti do třiceti nádechů a výdechů za minutu v závislosti na míře aktivity a emočním stavu. Tělesná teplota čtyřletého dítěte je mezi 36,6 až 37,4 °C. Ostrost sluchu lze posoudit podle toho, zda se dítě správně vyjadřuje a jak reaguje na otázky a pokyny. Zraková ostrost je 20/30.

Motorický vývoj

Čtyřleté dítě umí chodit v jedné přímce (podle čáry namalované na zemi křídou nebo nalepené pásky), poskakovat na jedné noze. S přehledem se pohybuje ve vlastnoručně řízeném vozítku (tříkolce, autíčku apod.) – zatáčí, vyhýbá se překážkám, zvládá „dopravní ruch“. Leze po žebřících, šplhá po stromech a na dětských prolézačkách, přeskočí překážku vysokou 12 až 15 cm, při doskoku dopadá na obě nohy snožmo. S lehkostí utíká, zastavuje se, rozebíhá se a pohybuje se kolem překážek. Zlepšuje se v házení míčem vrchním obloukem, dohodí dál, a také se mu daří lépe zamířit. Dítě v tomto věku už dokáže postavit věž z deseti a více kostek. Rádo pracuje s plastelínou nebo modelářskou hlinou, ze které umí vytvarovat různé objekty. Zvládne překreslit některé tvary a písmena, tužku drží ve třech prstech. Maluje a kreslí s určitým záměrem. Když chce namalovat něco konkrétního, stává se často, že se mu kresba nezdaří podle představ, a tak svůj výtvar označí za něco jiného. S větší přesností se strefuje kladívkem do hřebíků a zatloukacích kolíků. Dokáže navlékat dřevěné korálky na šňůrku.

Pětileté dítě

Pětileté děti se umí lépe ovládat, jak po stránce tělesné, tak emoční, a procházejí obdobím relativního klidu. Dítě v tomto věku je většinou přátelské a společenské, nabývá sebevědomí a začíná na ně být spolehnutí. Svět se mu rozšiřuje za hranice domova, rodiny a mateřské školy. Velký význam pro ně má přátelství a činnosti ve skupině.

Pětileté dítě si neustále cvičí dovednosti ve všech oblastech vývoje a zdokonaluje se.

Růst a tělesné znaky

Dítě ve věku pěti let přibere za rok 1,8 až 2,3 kg. Průměrná váha je 17,3 až 20,5 kg. Povyroste v průměru o 5 až 6,5 cm za rok. Výška činí 107 až 117 cm. Tepová frekvence je přibližně 90 až 110 tepů za minutu. Dechová frekvence se pohybuje mezi dvaceti až třiceti nádechy a výdechy za minutu, v závislosti na aktivitě a emočním stavu. Tělesná teplota se ustálila mezi 36,6 a 37,4 °C.

Velikost hlavy odpovídá velikosti hlavy dospělého jedince. Proporce těla jsou jako u dospělého člověka. Zraková ostrost je 20/20. Binokulární vidění je u pětiletého dítěte už dobře rozvinuté.

Motorický vývoj

Dítě v pěti letech umí chodit pozpátku, našlapuje napřed na patu a pak špičku. Bez pomoci chodí po schodech a střídá při tom nohy. Může se naučit dělat kotrmelce. Dovede se dotknout rukou prstů u nohou, aniž by muselo pokrčit kolena. Dítě samo bez pomoci přejde přes kladinu. Naučí se při skákání přes švihadlo střídát nohy. Dokáže chytit míč hozený ze vzdálenosti necelého metru. Na tříkolce, ve šlapacím autíčku a podobných vozítkách jezdí rychle a obratně řídí. Umí udělat deset skoků dopředu v jedné řadě, aniž by spadlo, udrží rovnováhu ve stoji na jedné noze po dobu deseti sekund. V pěti letech sestaví z malých kostek trojrozměrné útvary podle obrázku nebo modelu, a také dokáže podle vzoru nakreslit různé tvary a napsat různá písmena: čtverec, trojúhelník, A, I, O, U, C, H, L, T. Dobře zachází s tužkou i fixem. Některé děti v tomto věku vybarvují omalovánky. Stříhá nůžkami podle naznačené linky (nepřesně). U pětiletého dítěte je už zcela zřejmé, která ruka je dominantní.

Šestileté dítě

Růst a tělesné znaky

Dítě v tomto věku roste pomalu, ale vyrovnaně. Za rok vyroste o 5 až 7,5 cm, dívky měří v průměru 105 až 115 cm, chlapci 110 až 117,5 cm. Hmotnost dítěte se zvýší přibližně o 2,3 až 3,2 kg, děvčata váží přibližně 19 až 22,5 kg, chlapci 17,5 až 21,5 kg. Na váhovém přírůstku se významně podílí nárůst svalové hmoty. Srdeční puls (80 tepů za minutu) a rytmus dechu (18–28 dechů za minutu) je podobný jako u dospělého jedince. Obojí se mění v závislosti na aktivitě. Děti v tomto věku vypadají vytáhle, „samá ruka, samá noha“, protože dlouhé kosti paží a nohou jsou zrovna ve fázi rychlého růstu. Dětem vypadávají mléčné zuby a rostou druhé. Celý proces začíná u dvou předních horních zubů, dívky začínají ztrácet zuby většinou dříve než chlapci. Ostrost vidění by měla být 20/20. V tomto věku není nijak neobvyklá dalekozrakost. Často k ní dochází vlivem nedozrálého tvaru oční bulvy. Rysy v obličeji dítěte nabývají charakteru rysů dospělého člověka.

Motorický vývoj

V šesti letech se zvětšuje síla svalů, chlapci bývají silnější než dívky. Zlepšují se dovednosti hrubé i jemné motoriky. Pohyby jsou přesnější a přestávají být zbrklé, i když jistá neohrabanost stále ještě přetrvává. Děti jsou neustále v pohybu a vyvíjejí velkou tělesnou aktivitu (rády běhají, neustále poskakují, lezou, kde se dá, šplhají a překonávají různé překážky, hrají si s míčem apod.). Jsou obratnější, zručnější a mají lepší koordinaci oka a ruky.

Šestileté dítě baví výtvarné a rukodělné práce, rádo maluje, modeluje z hlíny, „vyrábí“ různé předměty, kreslí, vybarvuje, pracuje se dřevem a jinými přírodními materiály. Dokáže psát některá písmenka a čísla. Obkresluje ruce a různé předměty. Skládá papír a vystřihuje z něj jednoduché tvary. Umí si zavázat tkaničky.

Dětský vývoj probíhá často ve skocích, některé dovednosti zvládnou děti rychle, pak poněkud stagnují, než se opět viditelně naučí něco jiného. Vývojových stadií dosahují různě rychle.

Víme, že vývojová stadia – věk, kdy děti dokáží určité věci, jako je lezení, chůze, mluvení – nejsou pevně časově ohraničena, ale že u některých dětí se zdá být doba, po kterou získávají tyto dovednosti, delší, než bychom ve srovnání s průměrným dítětem předpokládali.

Příčiny rozdílů mezi dětmi

Prostředí, v němž dítě žije. Dítě možná doposud nemělo zkušenost s nožem ani vidličkou, nikdy nevybarvovalo omalovánky ani nestříhalo. Potřebuje trochu času, aby všechno dohonilo.

Postavení v rodině. Na prvorozené dítě se upírá veškerá pozornost, jsou kladeny vysoké nároky na to, aby dělalo všechno, jak má a ve správnou dobu. Je nuceno něco zvládnout a hned dělat něco dalšího – např. klademe dítě do polohy lezení, aby mohlo lézt. Druhé dítě se může vyvíjet svým vlastním tempem.

Pohlaví. Chlapci bývají pomalejší, stejných stadií dosahují později než dívky. Někdy to je právě starší sourozenec, který za ně mluví.

Genetika. Rodina jako celek dosahuje určitých stadií různě rychle. V jedné rodině všechny děti do roka chodí, v jiné to může být později.

Jazyk. Dítě, které vyrůstá v bilingvní rodině, může začít mluvit později, až když získá potřebné znalosti.

***Společenské podmínky.** Očekávání okolí se bude lišit v závislosti na prostředí. V některých společnostech se dítě učí chodit na nočník od útlého věku několika měsíců, v jiných společnostech se tímto nácvikem nezačíná dřív než ve dvou a půl letech. Čtení se v ČR začíná učit v šesti, eventuálně v sedmi letech (pokud dítě nastupuje po odkladu školní docházky).*

***Kultura.** V některých kulturách o dítě od útlého věku pečuje matka. Tak je tomu po dlouhou dobu a dítě možná vůbec nedostane příležitost se svým okolím se seznámit. (Kirbyová, 2000, s. 31)*

2.3 Deficity v oblasti motoriky

První kapitola je zaměřena na oslabení v oblasti motorických schopností u dětí v předškolním věku. Druhá kapitola se zabývá různými typy nemotornosti. Třetí kapitola je věnována podrobnějšímu popisu dyspraxie, její diagnostice a reedukaci.

2.3.1 Deficity motoriky v předškolním věku

Oslabení motorických schopností a dovedností

Úroveň motorických schopností a dovedností prolíná celý vývoj dítěte. Ovlivňuje fyzickou zdatnost, výběr pohybových aktivit, zapojení do kolektivu dětí, vnímání, řeč, kresbu a později psaní.

Hrubá motorika se týká všech svalových skupin, schopnosti cíleně pohybovat různými částmi těla a koordinace pohybů v závislosti na vnějších a vnitřních vlivech, jako je gravitace, stranová orientace a těžiště těla. Děti s poruchou **hrubé motoriky** nám připadají těžkopádné, nemotorné, jejich pohyb je nekoordinovaný. Často se některým náročnějším aktivitám pro menší úspěšnost vyhýbá.

Jemná motorika – děti s poruchou jemné motoriky mají obvykle potíže při manipulaci s předměty nebo v činnostech spojených s přesnou prací prstů. Jejich problémy se projeví při kreslení, zavazování tkaniček, zapínání knoflíků, spojování předmětů dohromady a stříhání.

Oslabení prostorového vnímání

Oslabené prostorové vnímání v předškolním věku poznamenává mnoho výkonů a činností dítěte. Může se odrážet v obtížnějším nabývání pohybových dovedností, může mít vliv na sebeobsluhu a samostatnost, vnáší nejistotu do uspořádávání svého okolí. Dále může ovlivňovat takové činnosti jako je kreslení – uvědomování si vedení směru čáry, hry se stavebnicemi, mozaikami, kdy při deficitu prostorové představivosti tyto činnosti děti nevyhledávají a tím nerozvíjejí své technické myšlení.

Oslabení v oblasti ovládání tělového schématu

Nejvýznamnějším ukazatelem úrovně ovládání tělového schématu je chůze. Dítě s nedostatečně rozvinutým tělovým schématem často padá, naráží do předmětů i lidí. Nedostatečně koordinuje své pohyby, neumí odhadnout vzdálenost předmětu a člověka, a především nemá představu svého těla v prostoru. Neví, zda projde mezi židlí a zdí, nebo jak dlouhý krok má udělat, aby přistoupilo blízko ke kamarádovi a neporazilo ho.

2.3.2 Typy nemotornosti

Existují čtyři typy nemotornosti, každá je spojena s jiným problémem. Jde o zhoršení plánování pohybu (dyspraxie), potíže s lokalizováním pozice těla (agnozie), poruchy orientace (vizuálně-prostorová vada), a nízký tonus.

Porucha plánování pohybu (dyspraxie)

Při dyspraxii jde o zhoršení kontroly mozku u záměrných pohybů. Dítě s dyspraxií může provádět individuální pohyby, ale má potíže s koordinováním těchto pohybů, aby uskutečnilo určitý úkol.

Dyspraxie je obvyklou příčinou nemotornosti. Děti s dyspraxií mohou mít také řečové poruchy (verbální dyspraxie) a příležitostně mají tendenci slintat kvůli špatné kontrole polykání.

Agnozie

Agnozie se vztahuje k poruchám v informačním procesu tělesného vnímání. Děti, které trpí agnozií, mají potíže s určením polohy částí jejich těla v prostoru. To může způsobovat nemotornost.

Jeden z běžných testů na agnozii obsahuje příkaz dítěti, aby udalo pozici svých prstů, když s nimi zkoušející pohybuje. Dítě má zavřené oči a spoléhá na svůj mozek, který interpretuje informace přicházející od prstů.

Když podnikáme nějakou činnost, náš mozek musí neustále zpracovávat příchozí vjemy, aby určil pozici pohybujících se částí našeho těla (hlava, krk a končetiny) v každé chvíli. Náš mozek to musí dělat rychle a automaticky podněcovat vhodné svalové kontrakce a povolení k přizpůsobení se činnosti tak, aby byla provedena plynule a přiměřeně.

Zrakově-prostorová vada

Zatímco agnozie je potíž s vnímáním toho, kde se tělo prostorově nachází bez použití očí, zrakově-prostorový nedostatek je porucha orientačního smyslu při používání očí. Agnozie může být chápána jako porucha „vnitřního prostoru“, zrakově-prostorový nedostatek jako porucha „vnějšího prostoru“.

Zrakově-prostorový nedostatek vyústí v potíže s úkoly, jako je odlišování pravé od levé a orientace podle mapy. Také je to příčinou nemotornosti v komplexních činnostech, jako je zavazování tkaniček, kreslení obrázků a chytání míče.

Existují speciální testy, které měří zrakově-prostorové dovednosti. Obvykle obsahují úlohy, jako je reprodukování a uspořádání tvarů.

Nízký tonus

Ačkoli je nízký tonus často udáván jako důvod dětské nemotornosti, pravděpodobně to není její obvyklá příčina.

Tonus (neboli svalový tonus, jak se správně nazývá) se vztahuje k odporu, který svaly kladou, aby se s nimi mohlo pohybovat, když jsou povolené. To zjistí zkoušející, když pohybuje končetinami dítěte, které dítě nechává co nejvíce uvolněné. Toto musí být odděleno od svalové

slabosti, což znamená aktivní kontrakci svalu dítětem. Nízký tonus neboli „hypotonie“ znamená, že svaly méně odolávají pasivnímu pohybu, jsou tedy ochablější než normálně.

Svalový tonus je kontrolován „drobnými receptory“, které jsou umístěny ve šlachách. Tyto jsou zase kontrolovány mozkem. Hypotonie je obvyklý nález u dětí, které trpí nemotorností, ale příčina není známa.

Vážná hypotonie může způsobit nemotornost, protože je obtížné kontrolovat velmi ochablé svaly, ale mírná hypotonie není zřejmým problémem. Mnoho dětí s velmi dobrou koordinací má mírnou formu hypotonie, a tak je těžké přijmout, že by mírná hypotonie sama o sobě byla příčinou nemotornosti.

Mnoho cvičení na procvičování „posílení tonusu“ je sporné hodnoty. Cvičení může zvýšit sílu svalů, ale pravděpodobně má malý účinek na jejich tonus.

(Selikowitz, 2000, s. 108)

2.3.3 Dyspraxie a její diagnostika

O dyspraxii se začíná v pedagogické veřejnosti mluvit teprve v posledních letech, přestože se s dětmi, které touto poruchou trpí, setkávají učitelky MŠ i rodiče již odedávna a projevům jejich chování často nerozumějí. Považují je za nedbalost, nešikovnost a především nekázeň.

Děti postižené touto poruchou mají obtíže naučit se jíst lžičkou, jasně a srozumitelně hovořit, samostatně se oblékat, zapínat si knoflíky, jezdit na koloběžce nebo tříkolce apod. Obtíže v koordinaci pohybů a neobratnost u nich přetrvávají až do dospělosti.

Není známo, kolik dětí trpí zároveň dyspraxií a dyslexií či dyskalkulií. Z praxe však víme, že mnoho dětí s dyslexií je neobratných. Zkoušky pohybových dovedností byly součástí diagnostiky dyslexií již v 70. letech minulého století a jsou i součástí testů používaných v dnešní době.

Přibližně 6 % lidí na světě trpí dyspraxií. Není to nemoc, která by měla jedinou příčinu, nejsou známy genetické příčiny, nejde o neurologické onemocnění. Projevem jsou poruchy koordinace pohybů, svalová ztuhlost nebo přílišné svalové napětí, které provázejí jedince po celý život, nepříznivě ovlivňují jeho sebehodnocení, navozování sociálních kontaktů, začlenění do společnosti i proces vzdělávání. (Zelinková, 2008, s. 167)

Východiskem je pozorování rodičů, kteří zaznamenávají obtíže dítěte nejčastěji jako první. Většinou si všímají nápadností a obtíží v házení a chytání míče (90 %), obtíží v činnostech, které vyžadují rovnováhu, při jízdě na kole (68 %) apod. Polovina rodičů uváděla obtíže v řeči, při běhání a skákání. Jako typickou charakteristiku dítěte uváděli rodiče ostýchavost a osamělost, učitelé upozorňovali na lenost a neschopnost.

V současné době provádějí diagnostiku dyspraxie pracovníci pedagogicko-psychologických poraden. V případě potřeby spolupracují s neurology, fyzioterapeuty nebo očními lékaři (jejich vyšetření má za cíl odhalit dyspraxii postihující pohyby očí, která může být i příčinou obtíží ve čtení).

Logoped vyšetřuje činnost artikulačních orgánů (jazyk, rty), úroveň artikulace, porozumění řeči a další oblasti vývoje řeči a jazyka. (Zelinková, 2008, s. 171)

Diagnostika dyspraxie v předškolním věku

Zjistit odchylky u předškolních dětí může být dosti obtížné. Dítě je potřeba po určitou dobu sledovat a posléze vyhodnotit, zda se u něj vyskytují příznaky poruchy či opožděného vývoje.

Sledujeme, zda dítě zaostává ve všech, nebo jen v některých oblastech vývoje, například v těch, které souvisejí s koordinací. V tom spočívá rozdíl mezi celkovým opožděním a specifickými poruchami učení. Důležité je, jak se dítě vyvíjí – normálně, podle běžných měřítek, nebo pomaleji než ostatní děti v jeho věku. Musíme také přihlédnout k tomu, zda jsou v rodině nějaké jiné specifické poruchy učení, nebo nemá-li dítě sourozence s dyslexií nebo ADHD. Ptáme se rodičů, kdy začalo lézt, chodit a mluvit, zda trpělo častými ušními infekcemi, např. zalehnutím ucha nebo záněty středního ucha, a jestli má ještě stále sluchové potíže. Musíme také znát, prodělalo-li dítě nějaká závažná onemocnění nebo trpí epilepsií.

Mohou existovat i jiné důvody pro zpožděný vývoj dítěte – mozková obrna nebo svalová dystrofie. Celkový pohybový a tělesný vývoj je také pro nás velmi důležitý. Pozorujeme dítě, jestli dokáže stát bez opory na jedné noze, umí kopat do míče, jak drží pero, zda má vyhraněnou laterální. Další oblasti, které si všímáme, je koncentrace pozornosti. Jestli vydrží dítě sedět při poslouchání pohádky, nebo je neklidné a odbíhá pryč.

Pokud byl problém způsoben předchozím nedostatkem kontaktu s jinými dětmi, mělo by dítě po jisté době přivykání a začlenění do dětského kolektivu své vrstevníky dohnat. To je u dětí s koordinačními potížemi nepravděpodobné, protože jim bude osvojení některých dovedností trvat déle, přestože se s nimi v minulosti již setkaly. To je důležité rozlišit.

2.3.4 Projevy dyspraxie

Dyspraxie se v některých případech projeví již po narození, jindy probíhá pohybový vývoj v mezích normy až do 1. roku věku dítěte, ale potom se jeho vývoj zpomaluje, nácvik pohybových dovedností mu trvá neúměrně dlouho, a někdy se dokonce začíná vyhybat pohybu. (Zelinková, 2008, s. 148)

Potíže s jídlem

Obtíže při přijímání potravy se mohou projevit již po narození. Sací reflex bývá oslaben. Kojení není úspěšné, protože dítě není schopno koordinovat pohyby při sání, polykání a dýchání, dává se a dusí. V pozdějším věku jí velmi pomalu, preferuje tekutou nebo kašovitou stravu, nerado kouše. Dítě odmítá jíst samo, protože neumí koordinovat pohyb ruky směrem k ústům. Při jídle drobí, tekutou stravu rozlévá. Při používání lžice a příboru je neobratné.

Nedostatečná hygiena a pomalost při jídle přetrvávají až do školního věku, kdy se připojují problémy s odnášením jídla na podnosu ke stolu a uklízením prázdného nádobí zpět. Pomalost při provádění jednotlivých úkonů způsobuje, že dítě raději nejí.

Lezení a chůze

Lezení je jednou z velmi důležitých etap a její vynechání nepříznivě ovlivňuje další pohybový vývoj dítěte. Lezení posiluje svaly trupu i končetin, přispívá ke zvládnutí rovnováhy, podílí se na utváření vědomí vlastního těla. Střídáním pravé a levé ruky a nohy při lezení se aktivizují obě mozkové hemisféry a probíhá jejich spolupráce. Lezení má také vliv na vývoj a chápání času a prostoru. Dítě vnímá, kam musí dolézt, aby dosáhlo na hračku, jak dlouho mu tato cesta trvá. Není tedy předností, když vynechává období lezení a hned se staví, popř. i chodí.

Opoždění ve vývoji řeči

Vývoj řeči je jednou z prvních oblastí, která upozorní rodiče a později učitele, že dítě je něčím odlišné než ostatní děti v jeho věku. Dobře si lze všimnout, že dítě neexperimentuje s mluvidly a opožděně se objevuje i reflexní a napodobivé žvatlání. Pomalý vývoj řeči je přitom opět způsoben obtížemi motorickými, v tomto případě nesprávným prováděním a koordinací pohybů artikulačních orgánů (rtů, jazyka, měkkého patra, zubů). Některé děti mezi čtvrtým a pátým rokem vyslovují pouze několik souhlásek a samohlásky. Později, při výslovnosti artikulačně náročnějších slov různé hlásky zaměňují nebo vynechávají, řeč je málo srozumitelná. Objevují se též potíže při koordinaci mluvení a dýchání.

Jedinci s vývojovou dyspraxií si osvojují řeč později, ale vývoj postupuje v souladu s obecnými zákonitostmi vývoje. Porozumění řeči je lepší než vlastní mluvení.

Sebeobsluha

Oblékání si dítě osvojuje spolu s postupným ovládnutím vlastních pohybů. V prvním roce je schopno sedět nebo stát, když ho dospělý obléká. Později se samo zouvá, po druhém roce se na oblékání podílí aktivně. Dítě s dyspraxií se v osvojování těchto dovedností opožděje a bez pomoci dospělých je nevládné. Děti s dyspraxií mívají velké obtíže při zavazování tkaniček, zapínání knoflíků, při jídle pomocí příboru, při čištění zubů apod.).

Správné sezení

Nedostatečně rozvinuté svalstvo a nízké svalové napětí způsobují, že dítě není schopno setrvávat delší dobu v jedné poloze (stání, sezení u stolečku, později v lavici). I když bychom se mohli domnívat, že ideální by pro ně tedy byla práce na zemi, u dítěte s oslabeným svalstvem a sníženým svalovým napětím tomu tak není, pokud nemá oporu zad. Samo totiž neudrží tělo ve vzpřímené poloze, vrtí se, stále mění polohu, ztrácí rovnováhu. „Uvolnění“ v sedu na zemi je pro ně naopak obtížnější než sezení na židličce.

Nesprávným sezením je narušen i rozvoj grafomotoriky. Dítě se při psaní válí po stolku, opírá se o tělo. Nemůže dostatečně uvolňovat ruku a kazí si oči, protože pracovní plochu sleduje příliš zblízka.

Hry a činnosti dětí

Výběr her a jejich ovládnutí jsou přímo závislé na úrovni vývoje jemné a hrubé motoriky, pohybové kontroly, na nabídce a možnosti cvičení. Dítě si obtížně osvojuje házení

a chytání míče, jízdu na kole (koloběžce, tříkolce), stolní hry, hry s používáním náradí (kladívko, kleště, nůžky apod.). Pomalé chápání pravidel her může být způsobeno nepřesným vnímáním a porozuměním mluvené řeči, nezvládnutou prostorovou orientací a poruchami schopnosti provádět jednotlivé úkoly po sobě v určitém pořádku (serialita).

V předškolním věku se úroveň vývoje jemné motoriky projevuje ve stolních hrách, ovlivňuje hru se stavebnicí, šroubování, navlékání korálků apod. Neobratnost u dětí s dyspraxií postihuje také modelování nebo stříhání. Zdánlivé nesoustředění, těkání od jedné činnosti ke druhé, časté střídání hraček může být ovlivněno nejen poruchami soustředění, ale právě neúspěchem ve zmíněných činnostech. Pokud práce se stavebnicí dítěti nejde, odkládá ji a hledá jiné hračky.

Výtvarný projev dítěte

Kreslení a provádění grafomotorických cviků (pozdější psaní) jsou závislé na tempu dozrávání. Vývoj lze však částečně ovlivnit cvičením. Předstupněm vývoje grafomotoriky je vývoj jemné motoriky. Významným krokem je klíšťový úchop, který se objevuje po devátém měsíci věku dítěte. Předpokladem plynulého a hbitého psaní je správný úchop psacího náčiní třemi prsty. Ukazováček vede pohyb směrem dolů, prostředník nahoru a palec pomáhá při pohybu vpřed.

Grafomotorické cviky zaměřené na uvolnění ruky vycházejí ze základních prvků písmen (čárky, kličky, obloučky). Jejich cílem není jen tvar obkreslit, ale uvolnit ruku a navodit automatické pohyby.

2.3.5 Oblasti v oslabení motoriky u dyspraktického dítěte

- Poruchy jemné motoriky.
- Poruchy hrubé motoriky.
- Nevyhraněná lateralita nebo nedostatek bilaterální integrace.
- Poruchy zrakového vnímání.
- Poruchy sluchového vnímání.
- Zhoršené vnímání vlastního těla (kinestezie).
- Zhoršená propriorecepce.

Jemná motorika

Drobné pohyby, které vykonáváme rukama, vyžadují velkou přesnost. Děti potřebují být schopny pohybovat nezávisle prsty a postavit palec proti všem ostatním prstům. Prvním stadiem tohoto procesu je schopnost zvednout nějaký malý předmět klíšťovým úchopem. Při klíšťovém úchopu jsou palec a prst v protilehlém postavení. Bez dobrého řízení jemné motoriky mohou mít děti potíže při jídle, s oblékáním, psáním, stříháním a vybarvováním.

Úchop špetkou

U dítěte se možná nevyvinul úchop špetkou – tj. držení tužky s otevřeným prostorem mezi prstem a palcem a udržení této polohy.

Grafomotorika

Psaní a kreslení může být velice neúhledné, dítě není schopné psát na lince nebo vybarvovat mezi čarami.

Stříhání

Používání nůžek - prostrčit prsty dírkami a koordinovat ke stříhání nezbytný pohyb „otevřít a zavřít“ se bude zdát dítěti těžké a možná nebude schopno držet v druhé ruce papír a manipulovat oběma předměty najednou.

Hrubá motorika

Pohybem velkých svalových skupin řídíme udržení rovnováhy, chůzi, běh, chytání a házení míče. Pokud má dítě špatnou rovnováhu, bude mít s vykonáváním těchto úkolů potíže. Může mít nízký svalový tonus, jehož důsledkem bude větší ochablost. Pro dítě je proto obtížnější než pro jiné děti setrvat ve vzpřímené poloze, neboť to vyžaduje více úsilí a pozornosti.

Pokud ho jiné děti porazí, nebude schopno se dostatečně rychle narovnat a bude znovu padat a narážet do okolních předmětů.

Míčové dovednosti

Dítěti trpícímu vývojovou poruchou koordinace budou některé velké pohyby dělat potíže, protože neudrží rovnováhu. Když se snaží stát a zároveň chytit míč, je toho na něj moc. Ve chvíli, kdy na něj poletí míč, může zareagovat „přivřením očí“, nebo se dokonce

otočí a míč se chytit ani nepokusí. Rozhodí třeba ruce od sebe, místo aby je dalo k sobě. Pokud dítě nedokáže používat obě poloviny těla, možná se otočí a pokusí se chytit míč ze strany, ztratí však také rovnováhu.

Kopání do míče může být obtížné, stejně jako jeho přesné zacílení. Dítě kope příliš silně nebo příliš slabě, neučí se z chyb a nepřizpůsobuje následně sílu kopu. Má často potíže ovlivnit sílu pohybů.

Plížení, běh, válení sudů a stoj na jedné noze

U dítěte s vývojovou poruchou může být obtížné vykonávání činností, jako je plížení, běh a válení sudů. Stoj na jedné noze vyžaduje stabilitu stojící nohy a kyčlí. Ve snaze soustředit se na získání stability můžete vidět, jak dítě poskakuje po celé místnosti, šermuje rukama, nebo dokonce pohybuje ústy.

Chůze po schodech dolů a po zídce

Pro dítě je vždy snazší jít po schodech nahoru než dolů – z toho může mít dokonce strach. Při chůzi dolů možná nebude střídát nohy, ale vykročí vždy stejnou nohou napřed. Tento způsob přetrvá i poté, co ostatní děti potřebné dovednosti a jistotu získají. Jiné děti obvykle chodí rády po zídkách, zatímco toto dítě se bude bát a bude potřebovat značnou oporu. Podobně může reagovat i při lezení na prolézačce nebo při chůzi po lavičce.

Problém může být částečně způsoben poruchou **zrakového vnímání**. Tyto děti mají často podobné potíže při vnímání hloubky prostoru, jdou-li po schodech, nedokážou odhadnout, jak vysoké schody jsou. Pokaždé si musí schod vyzkoušet. My dospělí dokážeme utíkat dolů po schodech s plnými rukama a ještě se při tom bavit. Pro některé děti s vývojovou poruchou koordinace by to mohlo být téměř nemožné.

Bilaterální integrace

V důsledku zpožděného vývoje mohou mít tyto děti potíže s integrací obou polovin těla. Potřebují ji však zvládnout k tomu, aby mohly používat vidličku a nůž, kreslit nebo jezdit na kole. Aby se to naučily, musí jednou rukou udržovat rovnováhu (opřít se) a druhou psát. Také k lezení a k chůzi potřebuje dítě používat obě poloviny těla. Z toho vyplývá, že pro něj může být těžké naučit se jezdit na tříkolce.

Lateralita

Některé děti nemají vyhraněnou lateralitu. Nemají šikovnější ruku. Mohou psát jednou rukou a pak držet lžici ve druhé, občas třeba naopak.

Zrakové rozlišování

Děti trpící dyspraxií nebudou schopny rozlišovat různé tvary předmětů, nebudou si jisté při určování hloubky. Nebudou např. schopny vidět, že kousíček skládky je jeden a tentýž, i když se otočí, že trojúhelník zůstává stále stejný, ať se na něj díváme z kterékoli strany.

Sluchové rozlišování

Dítě není schopné odlišit nepotřebné zvuky. Můžete ho vidět, jak se stále otáčí a dívá se z oken. Může nám říkat, že slyší projíždět vlak nebo zvonit zvonek na chodbě. Dítě nedokáže rozlišovat důležité zvuky, a proto vnímá zvuky všechny. Ostatní děti jsou schopny vedlejší zvuky odlišit a rozhodnout se, které z nich jsou nejdůležitější – např. ve školce dokáže poslouchat učitelku, jak jim vypráví pohádku. Pro dítě s dyspraxií to bude velice těžké a může mít pocit, že ho zvuky přímo bombardují.

Porucha vědomí vlastního těla (porucha kinestezie)

Dítě si není vědomé toho, že je trojrozměrné, že má své vpředu a vzadu. Podíváte-li se, jak děti v tomto stadiu vývoje kreslí lidské postavy, zjistíte, že postavám trčí ruce z hlavy. Nejsou ani příliš stabilní. Pokud však dokážete pochopit, že děti zkrátka nevědí, kde mají ruce, potom porozumíte i tomu, proč mají při chůzi sklon narážet do dveří a do stolů. Dítě neví, jak blízko má ruku u předmětu, protože si není vědomé toho, kde se v té které chvíli jeho tělo nalézá. Potřebuje lépe využít zrak, aby si to ověřilo.

Porucha propriocepce

Propriocepce je slovo odvozené od latinského „svůj vlastní“. Jsou to vjemy získané prostřednictvím svalů a kloubů. Proprioceptivní vstupní informace říká mozku, kdy a jak se klouby ohýbají, narovnávají nebo jak se natahují či stlačují. Tyto informace umožňují mozku vědět, kde se která část těla nachází a jak se pohybuje. Dyspraktické dítě má špatnou zpětnou vazbu a nedokáže správně přizpůsobit své pohyby tak, aby napravilo chyby, jichž se dopouští.

Například hází-li dítě bez koordinačních potíží míč příliš silně a moc daleko, pokusí se příště hodit jemněji, aby zasáhlo cíl. Dítě s dyspraxií nebo podobnými poruchami toho nebude schopno. Zpětné informace, které se vrací do mozku, nejsou zřejmě tak přesné jako u jiných dětí.

Změna

Každé dítě je rádo, když ví, co dělá a kam jde. Cítí se tak jistěji. Dítě s poruchami koordinace obvykle špatně snáší změny. Potřebuje dlouhou dobu, aby se na ně připravilo. Často má též špatný časový odhad, a tak, řeknete-li mu „za pět minut půjdeme ven“, můžete ho, když pro něj přijdete, najít sedět na kraji postele a hledět z okna. Prospěje mu zopakování žádosti a jasné rozvržení času, bude lépe reagovat za jasně stanovených podmínek.

Posloupnost

Některé děti mohou mít problémy s posloupností. Když jim zadáme několik příkazů nebo pokynů, zapamatují si pouze ten poslední. Možná budou mít potíže s tím, aby rozvrh pochopily, nebo si při oblékání budou brát oblečení ve špatném pořadí.

2.3.6 Reedukace dyspraxie

Stejně jako u dalších dys-poruch platí: Čím dříve začneme s dítětem pracovat, tím je větší naděje na zlepšení. Z toho vyplývá potřeba informovanosti především mezi rodiči, ale též učiteli mateřských škol. Reedukace je dlouhodobý proces a prognóza není vždy jasná. Proto je prvořadým úkolem bez ohledu na věk a metody naučit dítě žít v běžných životních podmínkách. K tomu je třeba zajistit takové prostředí, které umožňuje dítěti maximálně využít existujících dovedností a schopností, otevírá cesty pro přijímání nových dovedností a rozvíjení nových strategií. Zároveň kompenzujeme jeho obtíže a provádíme reedukaci nedostatečně rozvinutých funkcí. (Zelinková, 2003, s. 211)

Předškolní věk

V předškolním věku probíhá největší rozvoj motoriky a percepce. Pro dítě s dyspraxií je třeba utvořit strukturovaný program, který vychází z obecných zákonitostí neuropsychologického vývoje a navazuje na dosaženou úroveň dítěte. Programy jsou

sestavovány tak, aby směřovaly k rozvoji následujících oblastí: hrubá motorika, jemná motorika, grafomotorika, motorika artikulačních orgánů, tělové schéma, zraková a sluchová percepce, senzorická integrace, prostorová orientace, pravolevá orientace a případně i další oblasti.

Důležitým předpokladem úspěchu je podnětné prostředí, motivace a podněcování. Nelze totiž předpokládat, že dítě, které má v důsledku dyspraxie obtíže při dětských hrách vyžadujících jemnou motoriku (např. mozaiky), bude tyto aktivity cílevědomě vyhledávat, „aby se zlepšilo“. Dítě předškolního věku se nerado odlišuje od ostatních, a proto není vhodné často ho izolovat za účelem individuálních cvičení. Dítě musí zažívat úspěch, který je pro ně nejsilnější motivací. Náměty pro rozvíjení konkrétních dovedností lze čerpat z bohaté naší i zahraniční literatury, a také z výchovných programů pro předškolní věk s ohledem na zralost dítěte.

Pozorování dítěte, vnímání jeho obtíží a přiměřená pomoc přispějí k pohybovému vývoji, ale především jsou prevencí vzniku odchylek psychického vývoje. Již tříleté dítě si uvědomuje svou odlišnost – pomalu se obléká, dlouho sedí u jídla, neumí správně jíst, ačkoli se snaží. Není třeba za něj vše udělat, ale pomoci, aby se neutvářely pocity méněcennosti, osamění a dítě se nevyřazovalo z kolektivu. Dítě s dyspraxií si uvědomuje, že mladší sourozenci nebo kamarádi jsou šikovnější, vnímá citlivě, že nemůže dosáhnout lepších výsledků.

Někteří jedinci s dyspraxií sice zůstanou nešikovní po celý život. Jejich okolí si však na ně zvykne a má je rádo takové, jací jsou. (Zelinková, 2008, s. 174)

3 Praktická část

3.1 Cíl praktické části

Cílem praktické části je zjistit jednotlivé deficity v oblasti motoriky u dětí předškolního věku.

3.1.1 Stanovení předpokladů

- 1 Lze předpokládat, že motorické dovednosti budou lepší u dívek než u chlapců.
- 2 Lze předpokládat, že u více než 85 % dětí ve věku 6-7 let bude již vyhraněná lateralita ruky.
- 3 Je možné předpokládat, že maximálně u 10 % dětí bude zjištěn deficit v oblasti motoriky.

3.2. Použité metody

Výzkumná metoda, která byla použita v praktické části bakalářské práce, je screeningové šetření. Tato metoda byla zvolena pro splnění stanoveného cíle a pro ověření stanovených předpokladů.

U zkoumaného vzorku dětí bylo provedeno motorické screeningové šetření. Sledujeme úroveň hrubé motoriky, senzomotorickou koordinaci a vnímání tělesného schématu.

Úkoly byly zaměřeny především na senzomotorickou koordinaci, dále byla zjišťována orientačně, při pozorování dětí lateralita ruky, vnímání tělového schématu a prostorová orientace.

Úkol číslo 1.

Hod míčem na cíl

Dítě drží tenisový míček v jedné ruce a trefuje se do látkového šaška do otevřené pusy, průměr otvoru je 15 cm.

Hodnocení: sledujeme způsob provedení úkolu, jistotu pohybů, vykonal úspěšně nebo neúspěšně, sledujeme laterální ruku.

Úkol číslo 2.

Koulení míčkem do branky

Dítě koulí po zemi míček do branky (šíře 80cm) ze vzdálenosti 3 metrů dolním pohybem ruky. Použijeme tenisový míček. Dítě koulí míček spodem ze dřepu, využijeme motivaci: „Jak se hrají kuželky?“ Úkol dítěti předvedeme.

Hodnocení: sledujeme způsob provedení pohybu ruky, laterální ruku.

Úkol číslo 3.

Pinkání s balónkem

Dítě dostane vzduchem nafouknutý balónek a musí jej pomocí pinkání udržet ve vzduchu nejméně 8 sekund. Tento úkol je zaměřen na senzomotorickou koordinaci.

Hodnocení: sledujeme schopnost orientace v prostoru (dítě jde tam, kam balónek směřuje), koordinace oka a ruky, laterální ruku.

Úkol číslo 4.

Tělesné schéma (námet od B. Sindelárové)

Sedíme vedle dítěte, které máme po pravé straně. Ukazujeme mu pohybové figury, které má dítě přesně napodobit. Motivace dítěte: „Podívej se na mě, něco ti teď budu předvádět a ty mě budeš co nejpřesněji napodobovat.“ Tento úkol obsahuje tři úlohy.

- A) Pravá ruka na pravé koleno, levá ruka na nos.
- B) Pravá ruka na levé ucho a levá ruka na levé stehno.
- C) Pravá ruka na levé koleno a levá ruka na pravé ucho.

Hodnocení: sledujeme schopnost orientace na vlastním těle, rychlost pohybů, správnost a přesnost napodobení figury.

Úkol číslo 5.

Házení míčem

Tento úkol je rozdělen na tři části od nejjednoduššího až po nejobtížnější:

- A) Dítěti házíme míč ze vzdálenosti 2-3 metrů a dítě jej chytá oběma rukama. Opakujeme 3x.
- B) Dítě míčem dribluje, nejméně 3x ve vzduchu do míče uhodí.
- C) Dítě hází míčem o zeď a chytá ho. Opakujeme 3x. Vzdálenost dítěte od zdi je 1-1,5 m.

Hodnocení: sledujeme koordinaci obou rukou, oka a ruky.

Úkol číslo 6.

Nalévání polévky

Dítě z větší nádoby sběračkou přelévá vodu. Tato úloha má tři části, od nejjednodušší po nejobtížnější.

- A) Talíř je položen na stole a dítě sběračkou nalije vodu do talíře.
- B) Větší hrnek dítě drží v jedné ruce a druhou do něj nalévá sběračkou vodu.
- C) Dítě drží talíř v jedné ruce a druhou rukou do něj nalévá sběračkou vodu.

Ke splnění tohoto úkolu použijeme malou sběračku, dětský hluboký talíř, vyšší nádobu s obsahem 1l, vodu.

Hodnocení: sledujeme koordinaci rukou, schopnost přesného provedení pohybů, aniž by se rozlila voda mimo nádobu, způsob provedení, lateralitu ruky.

3.3 Popis zkoumaného vzorku

Zkoumaným vzorkem je 105 dětí z pěti mateřských škol z Libereckého kraje ve věku od 4,5 do 7 let, z toho 59 chlapců a 46 dívek.

Tabulka č. 1 „Zkoumaný vzorek“

	Počet
Dívky	46
Chlapci	59
Celkem	105

3.4 Průběh průzkumu

Screeningové šetření bylo zaměřeno na oblast senzomotorické koordinace a orientačně na oblast laterality ruky.

Pro zvládnutí motorického screeningového šetření bylo důležité použít vhodnou motivaci, která by dětem zjednodušila pochopení úkolů a zároveň navodila vztah vzájemné důvěry a pohody. Každému dítěti byly jednotlivé testové úlohy názorně předvedeny a vysvětleny.

Děti prováděly některé úkoly individuálně, některé úkoly bylo možno provádět v menších skupinách, aby bylo možné pečlivě sledovat způsob provedení úkolů, koordinaci a plynulost pohybů, celkovou obratnost dětí, senzomotorickou koordinaci, orientaci v prostoru, laterality ruky, orientaci na vlastním těle, a hrubou motoriku.

Plnění úkolů bylo rozvrženo do více dnů, aby nedocházelo k únavě a přetěžování dětí.

Hodnocení screeningového šetření: Bezchybné provedení – 2 body, menší chyba nebo méně přesné provedení – 1 bod, nesplnění úkolu – 0 bodů.

3.5 Výsledky a jejich interpretace

Tato část bakalářské práce se podrobněji zabývá analýzou a vyhodnocením získaných dat. Prostředkem pro vyhodnocení a interpretaci dat jsou poznámkové formuláře, do kterých je zapisován průběh a výsledky jednotlivých motorických zkoušek. Do poznámkových formulářů je zaznamenán způsob provedení jednotlivých úkolů, obratnost, lateralita ruky, kterou děti použily při plnění úkolu, a také postřehy a zajímavosti při pozorování dětí.

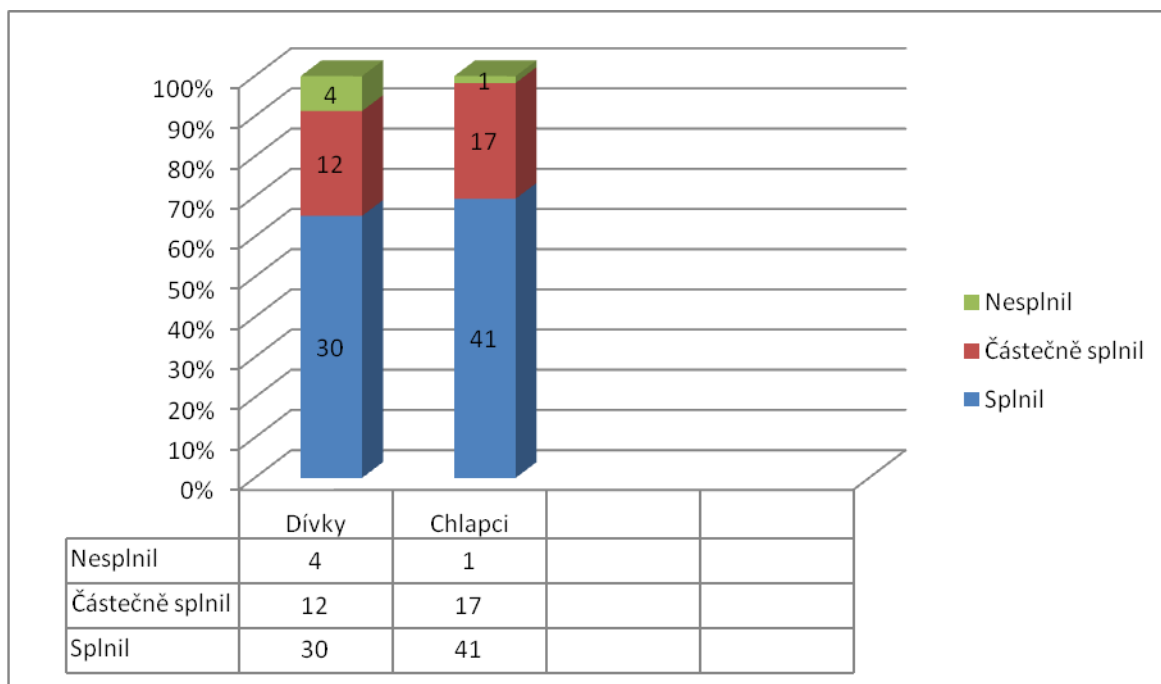
Základem této části bakalářské práce je srovnání výsledků motorického šetření mezi chlapci a děvčaty. Z šetření by mělo vyplynout, jaké obtíže se nejčastěji vyskytují u dětí předškolního věku v jednotlivých oblastech motoriky.

Pro vyhodnocení výsledků bylo zvoleno grafické znázornění, podle dané tabulky. Grafy slouží ke srovnání výsledků u chlapců a dívek. Slovní vyhodnocení zahrnuje praktické postřehy, které byly získány během šetření dětí.

Úkol č. 1: Hod míčem na cíl

Tento úkol zvládly děti bez větších problémů. Výsledky u chlapců a dívek byly vyrovnané. Pouze 1 chlapec, který je motoricky velmi slabý a má problémy s koordinací, a 4 dívkám se úkol nepodařilo splnit. Skoro všechny děti házely míč horním obloukem, s jistotou, neměly problémy s koordinací oka a ruky. Výsledky šetření jsou zobrazeny v grafu č. 1.

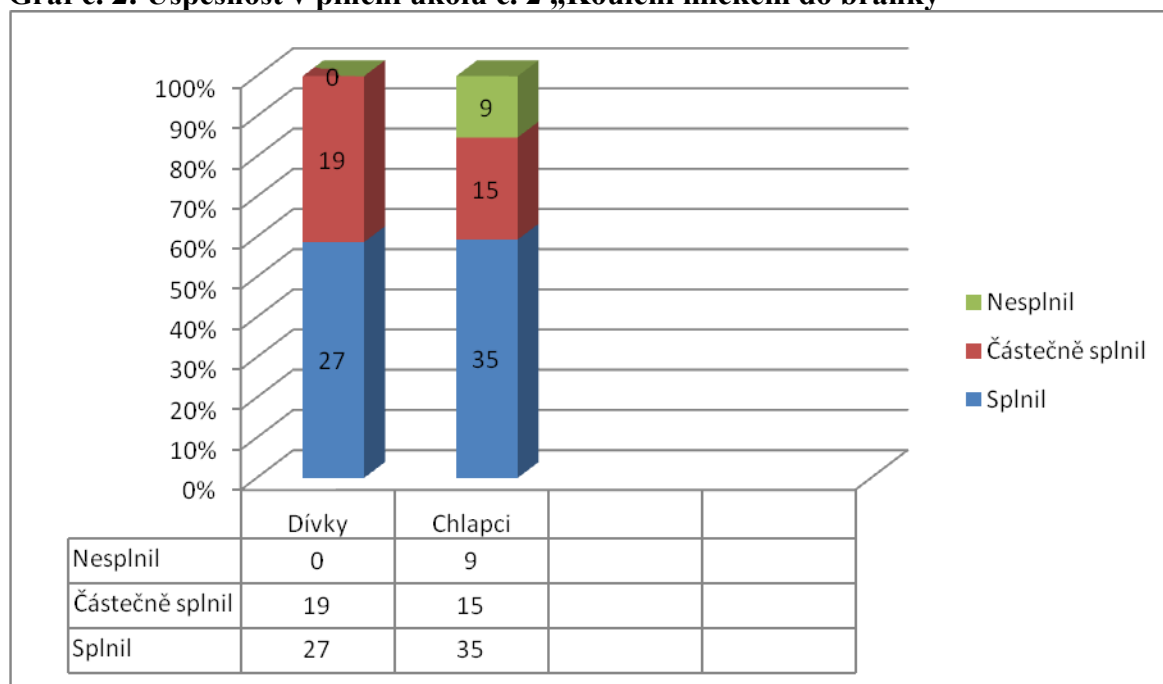
Graf č. 1: Úspěšnost v plnění úkolu č. 1 „Hod míčem na cíl“

Úkol č. 2: Koulení míčkem do branky

Při plnění tohoto úkolu se objevily u některých dětí menší problémy s koordinací rukou. Některé děti si při koulení přidržovaly míč druhou rukou, čtyři chlapci míč nekouleli po zemi, ale házeli, jeden chlapec vůbec nepochopil, co má s míčem dělat. Někteří chlapci byli nepozorní a nesoustředění, a proto úkol nezvládli. Všechny dívky tento úkol zvládly nebo částečně zvládly, 9 chlapců úkol nezvládlo. Dívky v této úloze dosáhly lepších výsledků než chlapci. Výsledky jsou zobrazeny v grafu č. 2.

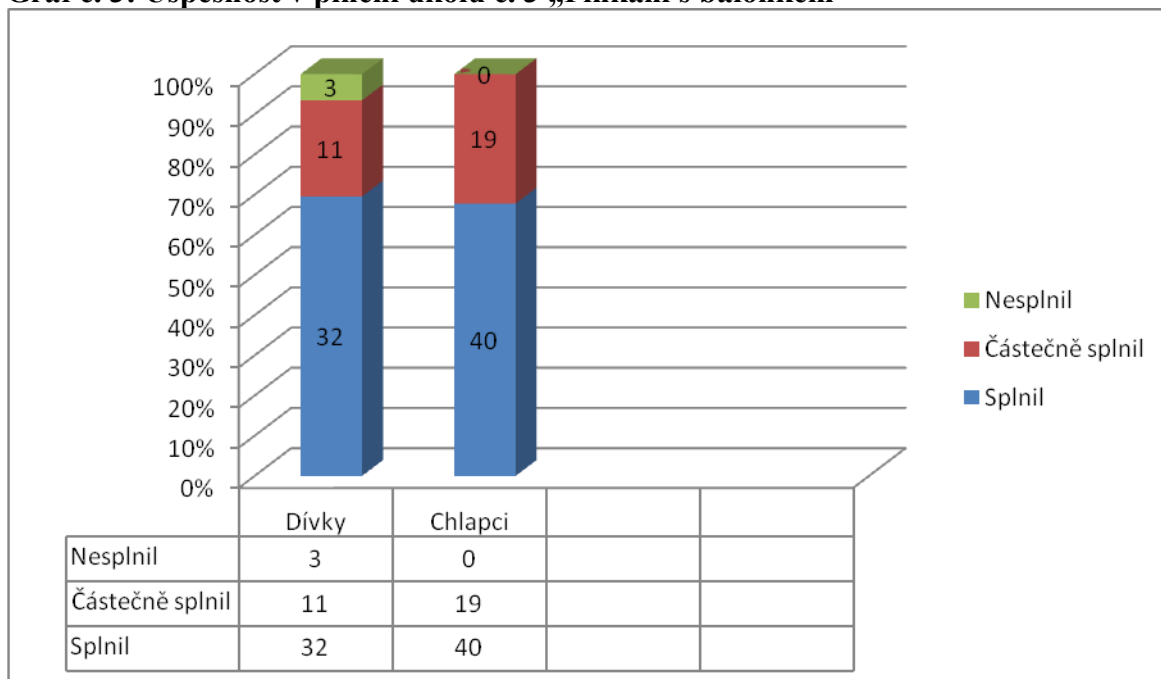
Graf č. 2: Úspěšnost v plnění úkolu č. 2 „Koulení míčkem do branky“

Úkol č. 3: Pinkání s balónkem

Pinkání s balónkem nebylo snadné. Děti se musely soustředit, aby se do balónku střelily, nesměly pinkat velkou silou, aby jim balónek neuletěl. Tento úkol vyžadoval dobrou senzomotorickou koordinaci oka a ruky, schopnost orientovat se v prostoru, jít tam, kam balónek letí a trpělivost. Jedna holčička byla příliš zbrklá, a proto neudržela balónek ve vzduchu. Některé děti udržely balónek ve vzduchu, ale krátkou dobu, střelily se pouze jednou. Dva chlapci pinkali do balónku s velkou silou a museli za balónkem běhat, když se chtěli střelit. Naštěstí byli velmi obratní a balónek jim nespádl. Dívky byly spíše opatrnější a snažily se pinkat do balónku málo, tak, že skoro nelétal. Výsledky úkolu č. 3 byly vyrovnané, všichni chlapci úkol splnili, 3 dívky úkol nesplnily. Úspěšnější při plnění tohoto úkolu byli chlapci. Výsledky jsou uvedeny v grafu č. 3.

Graf č. 3: Úspěšnost v plnění úkolu č. 3 „Pinkání s balónkem“

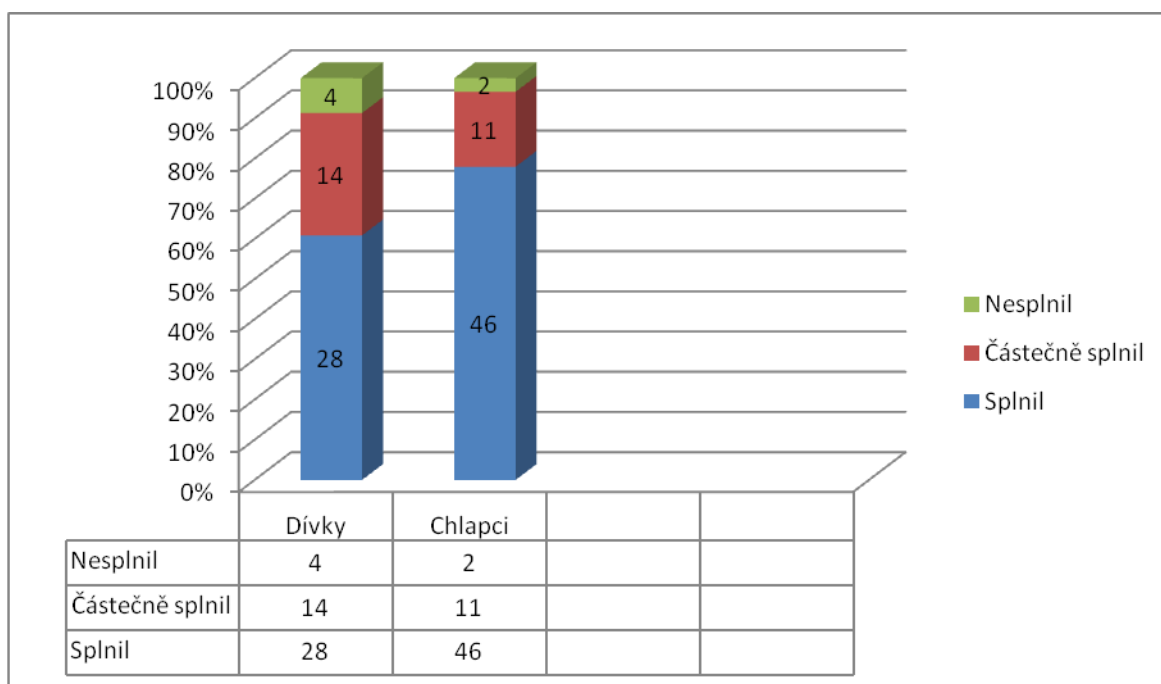
Úkol č. 4: Tělesné schéma (námet od B. Sindelárové)

Úkol č. 4 je zaměřen na orientaci na vlastním těle, tělové schéma a je rozdělen na tři části. Náročnost úkolů je stoupající: úloha A) je nejjednodušší, úloha C) nejobtížnější. Děti nejlépe napodobily úlohu A), která jim nečinila velké obtíže, a chybu udělaly spíše z nepozornosti. Úlohy B) a C) už byly pro děti náročnější. Dvě děti úkol dělaly zrcadlově. V úloze B) měly děti dávat pravou ruku na levé ucho a levou ruku na levé stehno. Hodně dětí dávalo pravou ruku na pravé ucho, problémy jim dělalo křížení pravá ruka na levé ucho, nebo pravá ruka na levé koleno, což může být výsledkem nepozornosti, zkřížené nebo nevyhraněné laterality, ale i obtíží v orientaci na vlastním těle. Při plnění úkolu č. 4A byli úspěšnější chlapci, pouze 2 chlapci úkol nesplnili. Úlohu č. 4B zvládly lépe dívky. Úkol se nepodařilo splnit 10 dívkám a 16 chlapcům. Úkol 4C nesplnilo 9 dívek a 12 chlapců. Dívky byly úspěšnější.

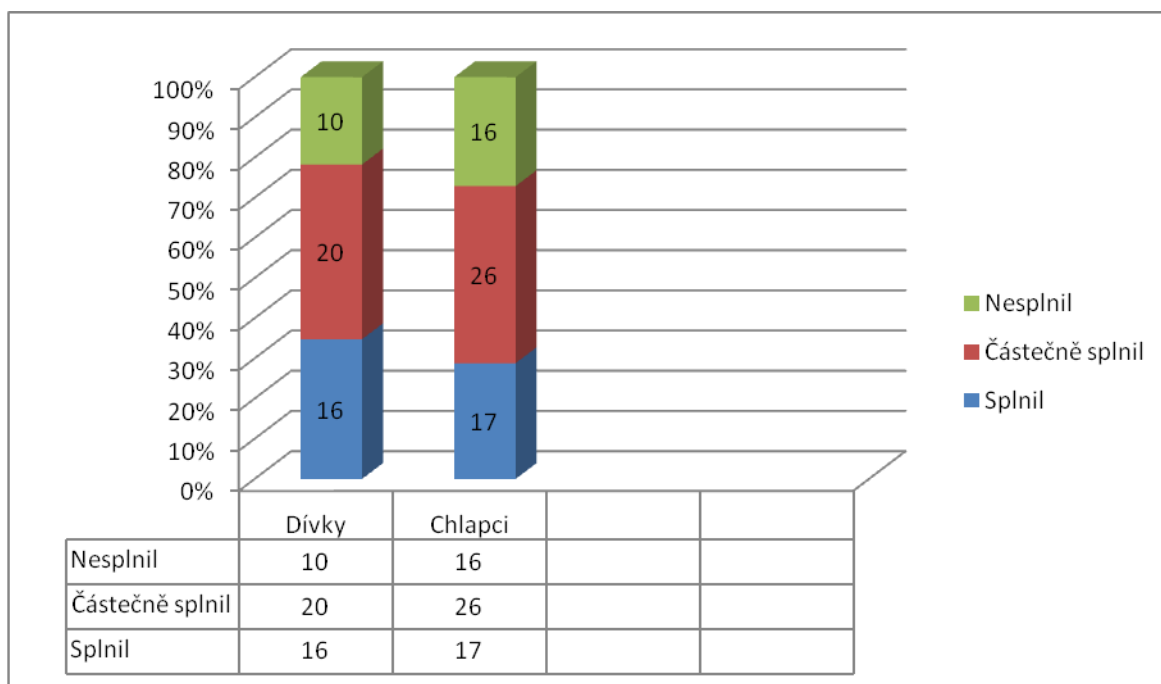
Výsledky jsou uvedeny v grafech č. 4A, 4B, 4C.

Celkové hodnocení úspěšnosti je v grafu č. 4.

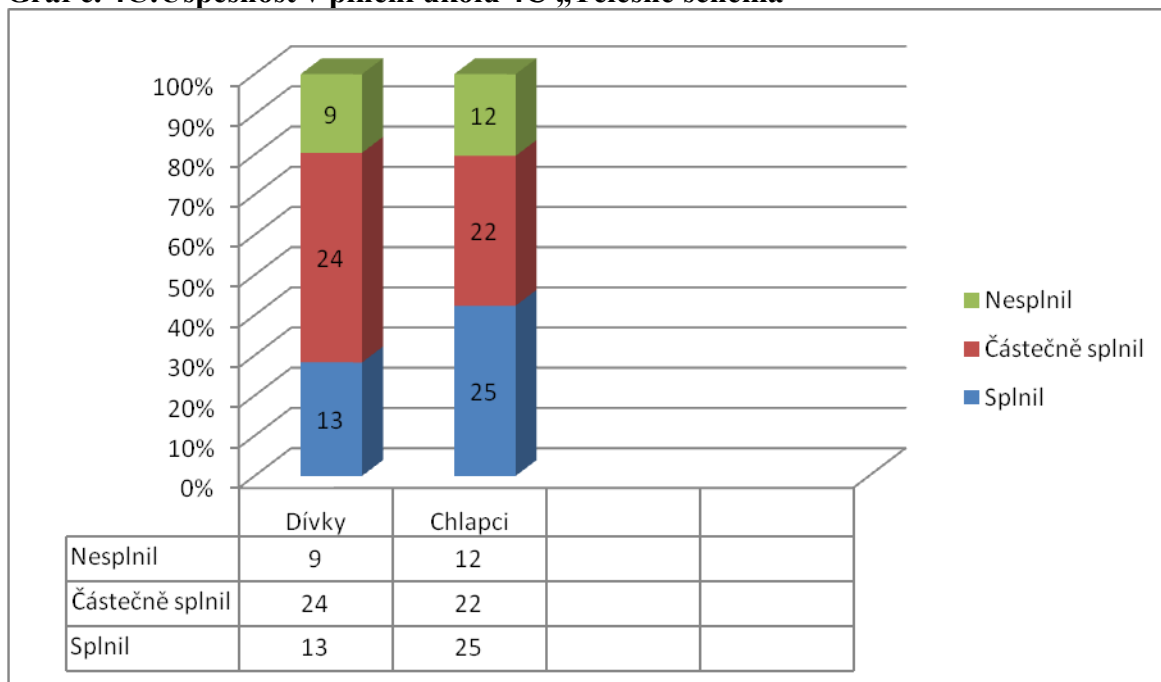
Graf č. 4 A: Úspěšnost v plnění úkolu č. 4A „Tělesné schéma“

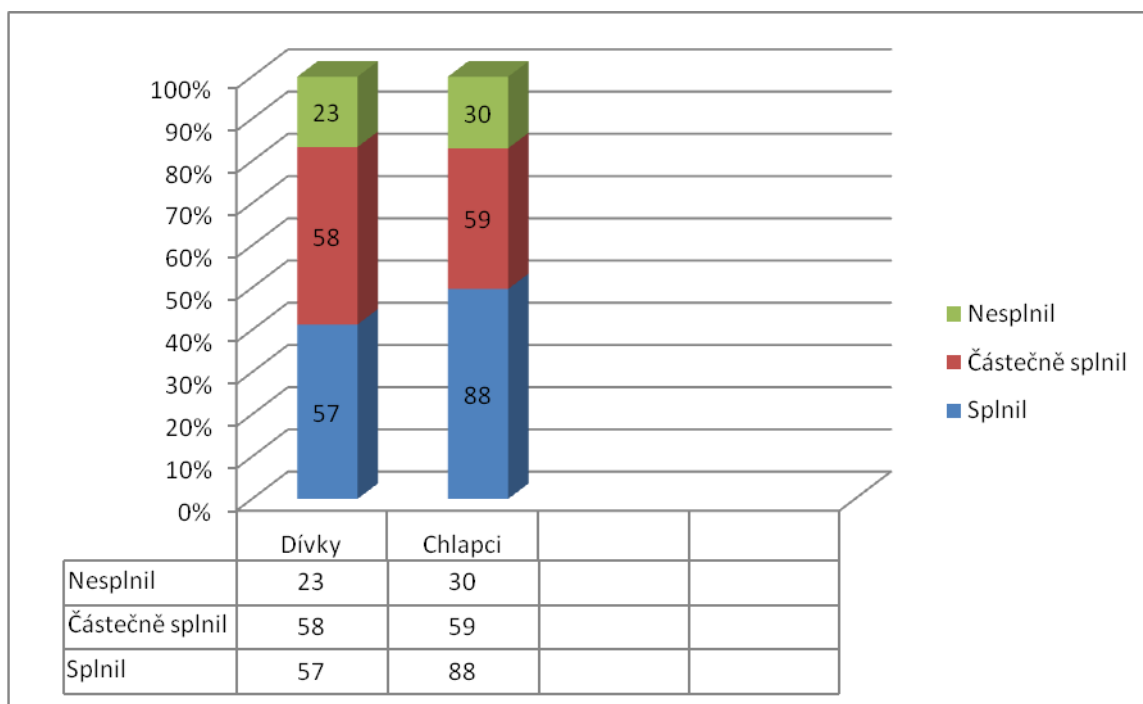
Graf č. 4B: Úspěšnost v plnění úkolu 4B „Tělesné schéma“

Graf č. 4C: Úspěšnost v plnění úkolu 4C „Tělesné schéma“

Graf č. 4: Celková úspěšnost v plnění úkolu č. 4 „Tělesné schéma“

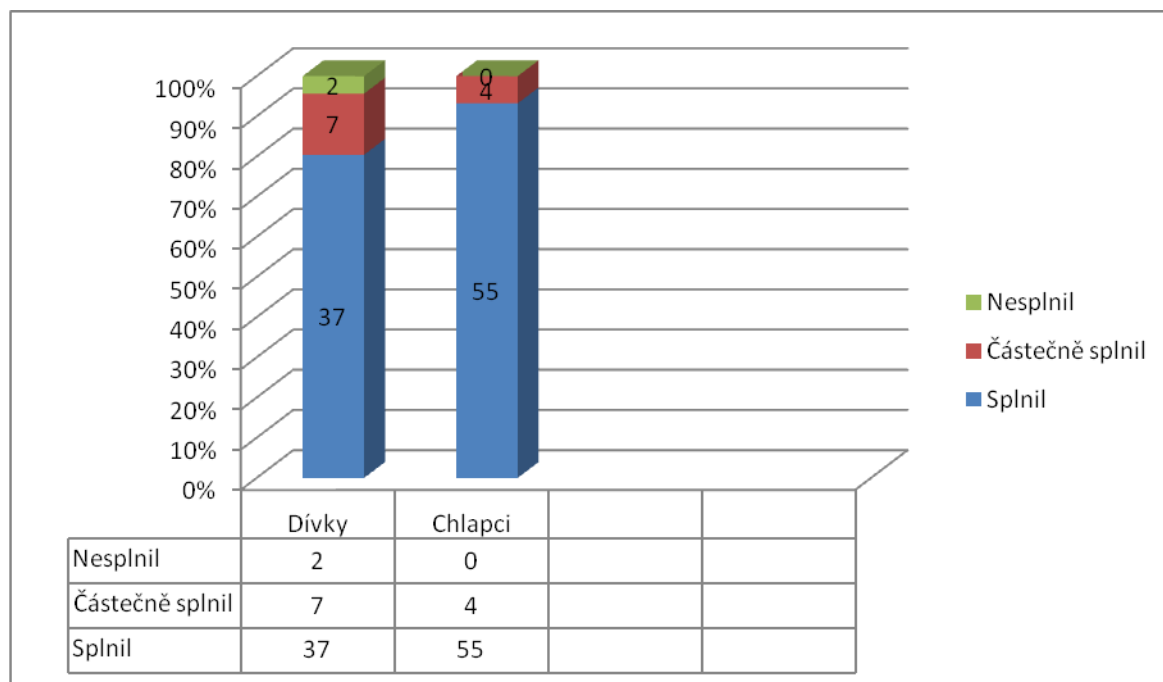

V celkovém hodnocení úkolu č. 4 byly dívky lepší než chlapci, nesplnilo 23 dívek a 30 chlapců.

Úkol č. 5: Házení míčem

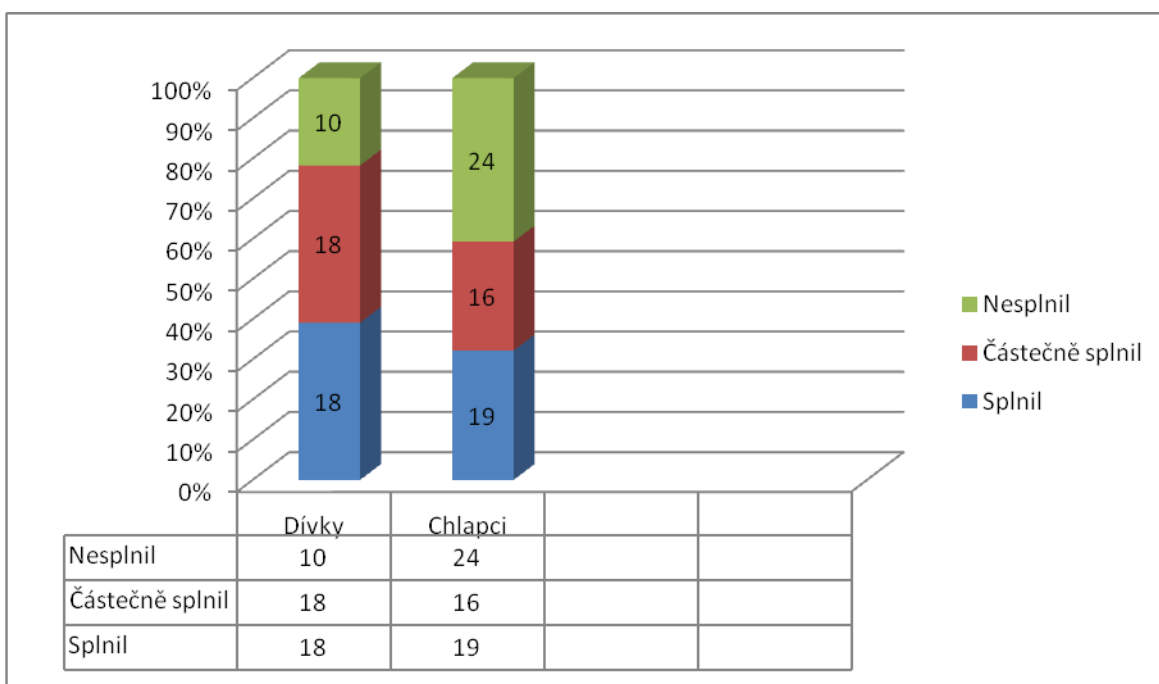
Míčové hry jsou u dětí velmi oblíbené. Ne však pro všechny děti je házení a chytání míče jednoduché, natož pak chytání míče odraženého od zdi. Ze zkušenosti učitelky mateřské školy se předpokládalo, že házení a chytání míče bude pro děti jednoduché, protože ve školce je hodně času věnováno míčovým hrám, venku na hřišti mají děti basketbalový koš, prostor a branky pro fotbal, kde si hlavně kluci neustále hrají s míčem. Dovednosti s míčem byly rozděleny na tři úlohy. Úloha A) chytání míčem nebyla pro děti moc obtížná, pouze dvě dívky míč nechytily. Úloha B) driblování už byla velmi náročná na koordinaci oka a ruky, a také na síle úderu do míče. Dívky byly při míčových hrách šikovnější než chlapci. Někteří kluci se předváděli, jak umí hrát basketbal, ale byli moc zbrklí. Míč se jim neustále koulel po tělocvičně. Úloha C) vyžadovala soustředěnost, přesnost a dobrou koordinaci obou rukou. Jeden chlapec, který je nesoustředěný a nepozorný vůbec nepochopil, že má míč hodit na zeď a odražený zase chytit, holčičky zas měly problém chytit odražený míč. Výsledky byly celkem vyrovnané a jsou uvedeny v grafech č. 5A, 5B, 5C. Celkové hodnocení úspěšnosti úkolu č. 5 je zaznamenáno v grafu č. 5.

Graf č. 5A: Úspěšnost v plnění úkolu č. 5A „Házení míčem“

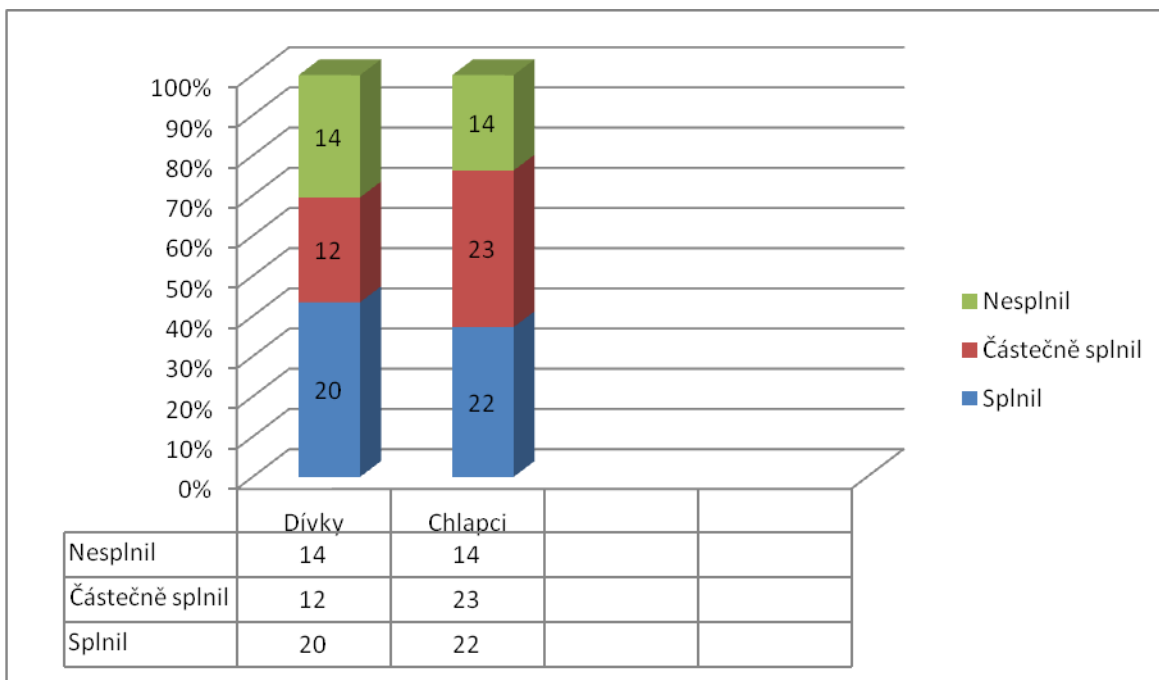
V celkovém hodnocení úkolu č. 5A dosáhli chlapci lepších výsledků, než dívky. Úkol se podařilo zvládnout všem chlapcům, 2 dívky byly neúspěšné.

Graf č. 5B: Úspěšnost v plnění úkolu č. 5B „Házení míčem“

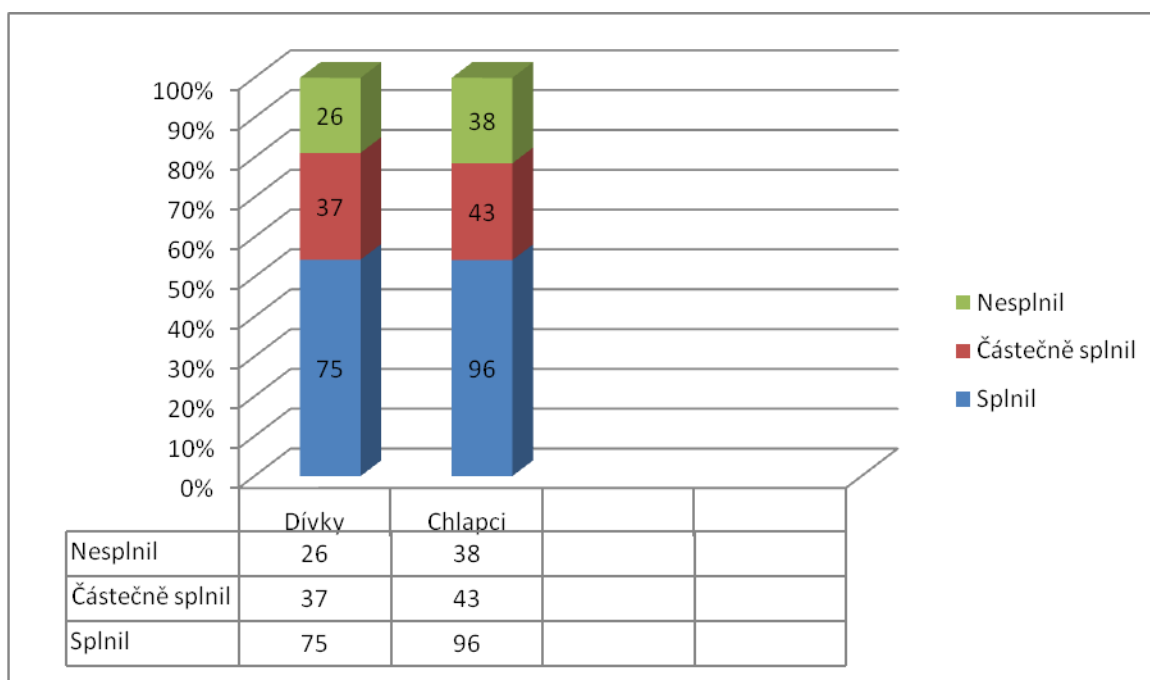
Při porovnání výsledků úkolu č. 5B se objevily velké rozdíly. Úlohu nesplnilo 24 chlapců a 10 dívek. Dívky tento úkol splnily lépe než chlapci.

Graf č. 5C: Úspěšnost v plnění úkolu č. 5C „Házení míčem“

Výsledky chlapců a dívek byly vyrovnané, úkol nesplnilo 14 dívek a 14 chlapců.

Graf č. 5: Celková úspěšnost v plnění úkolu č. 5, „Házení míčem“

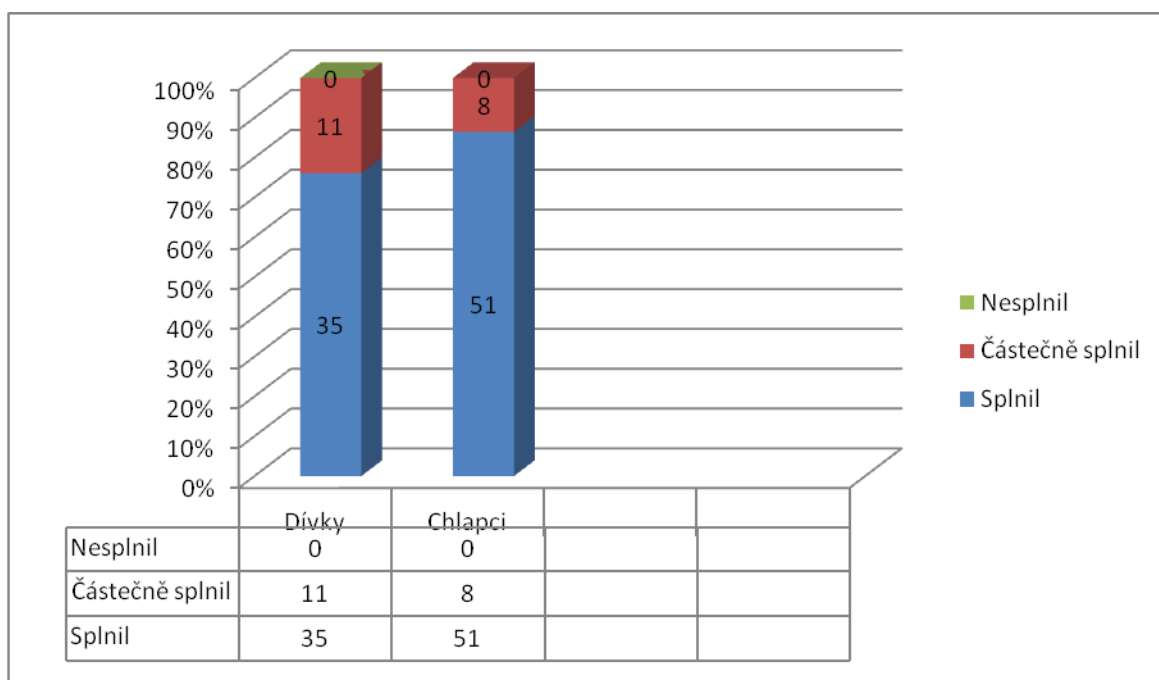

V celkovém hodnocení úkolu č. 5 dosáhly dívky lepších výsledků než chlapci, úlohu nesplnilo 26 dívek a 38 chlapců.

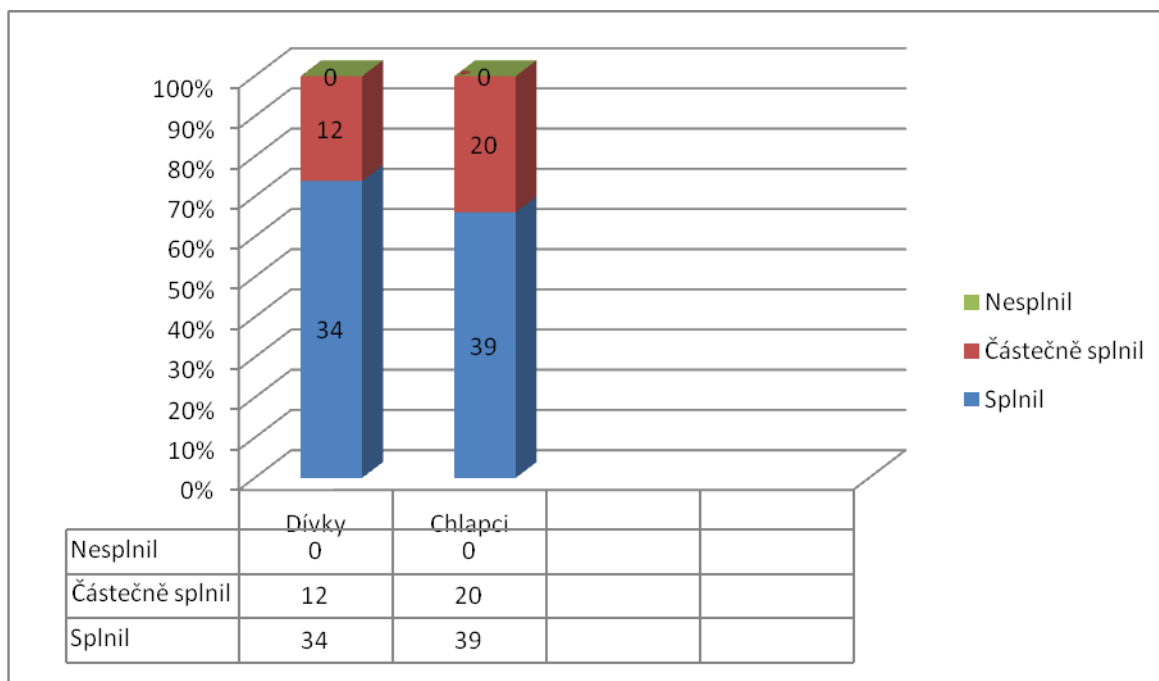
Úkol č. 6: Nalévání polévky

Hry s vodou byly pro děti velmi atraktivní a tento úkol se dětem nejvíce líbil. Děti nemají moc možností hrát si s vodou, nalévat, přelévát a vylévat a ještě být za to pochváleni. Společné vaření polévky bylo pro děti velkou motivací. Nebylo to však tak jednoduché, jak to na první pohled vypadalo. Při nabírání a přelévání vody bylo velmi důležité maximálně se soustředit, aby se voda nerozlila mimo nádobu, a dobrá spolupráce obou rukou. Kdo byl zbrklý, ten vodu vylil. Úkol nezvládly dvě děti, dívka a chlapec, kterému se velmi klepaly ruce. Tento úkol, který byl rozdělen do třech úloh, zvládly děti bez větší obtíží. Výsledky byly vyrovnané a jsou zaznamenány v grafech č. 6A, 6B, 6C. Celkové hodnocení úspěšnosti úkolu č. 6 je uvedeno v grafu č. 6.

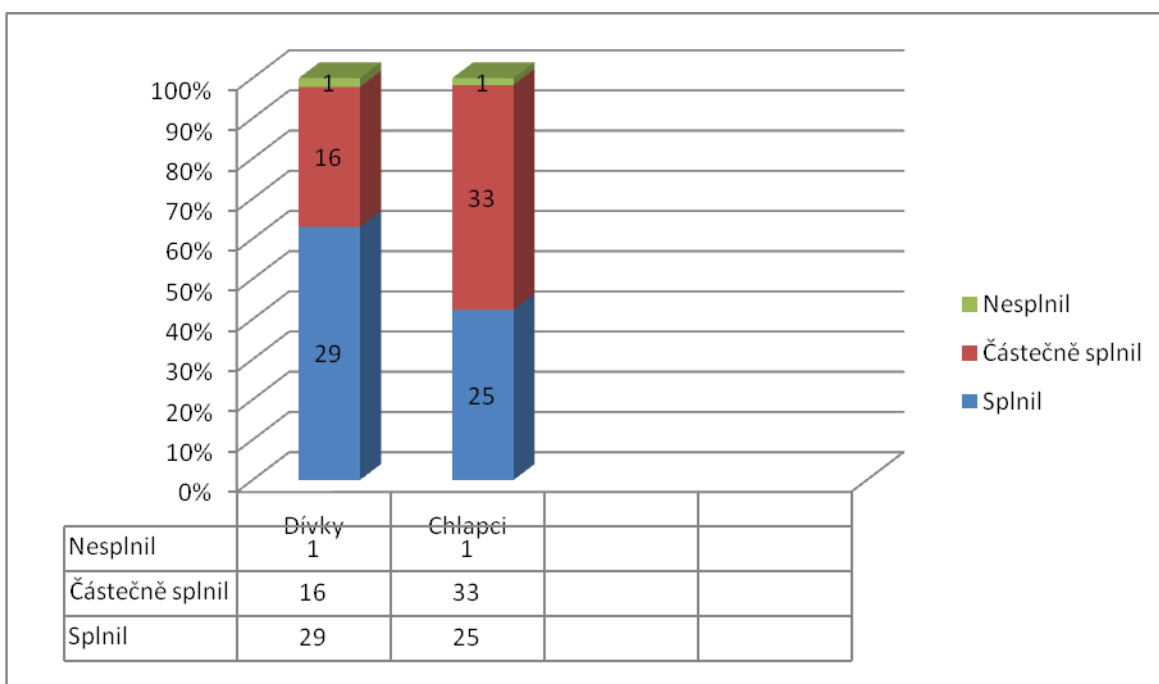
Graf č. 6A: Úspěšnost v plnění úkolu 6A „Nalévání polévky“

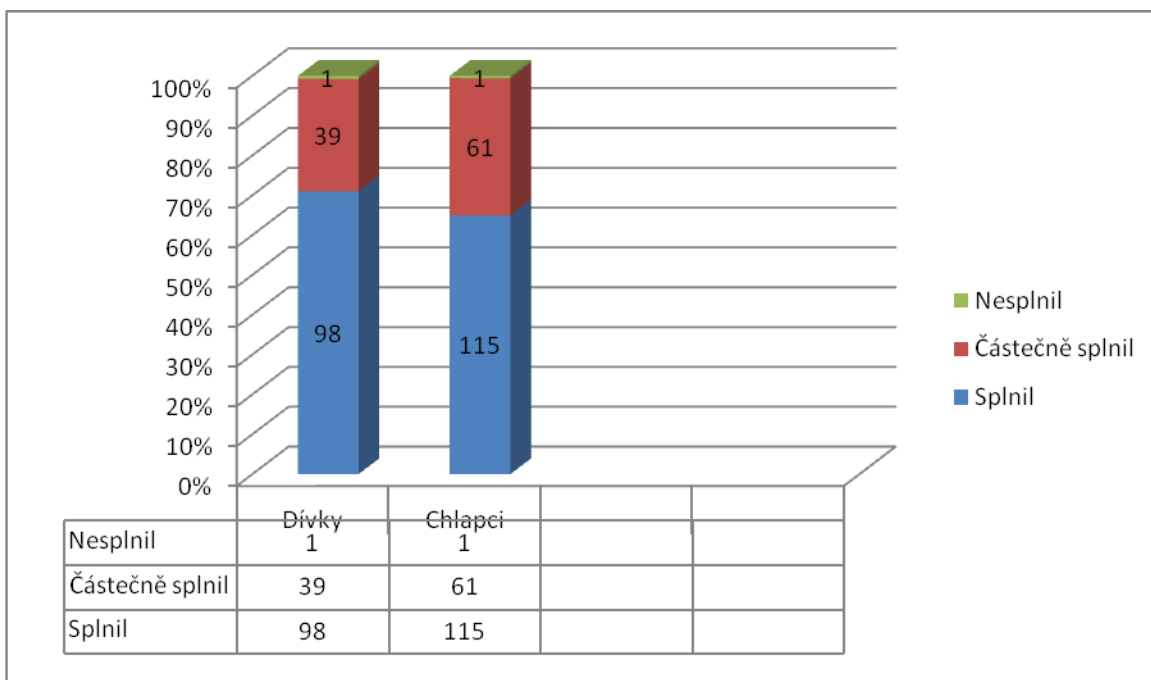
Graf č. 6B: Úspěšnost v plnění úkolu 6B „Nalévání polévky“

Graf č. 6C: Úspěšnost v plnění úkolu 6C „Nalévání polévky“

Graf č. 6: Celková úspěšnost v plnění úkolu č. 6 „Nalévání polévky“

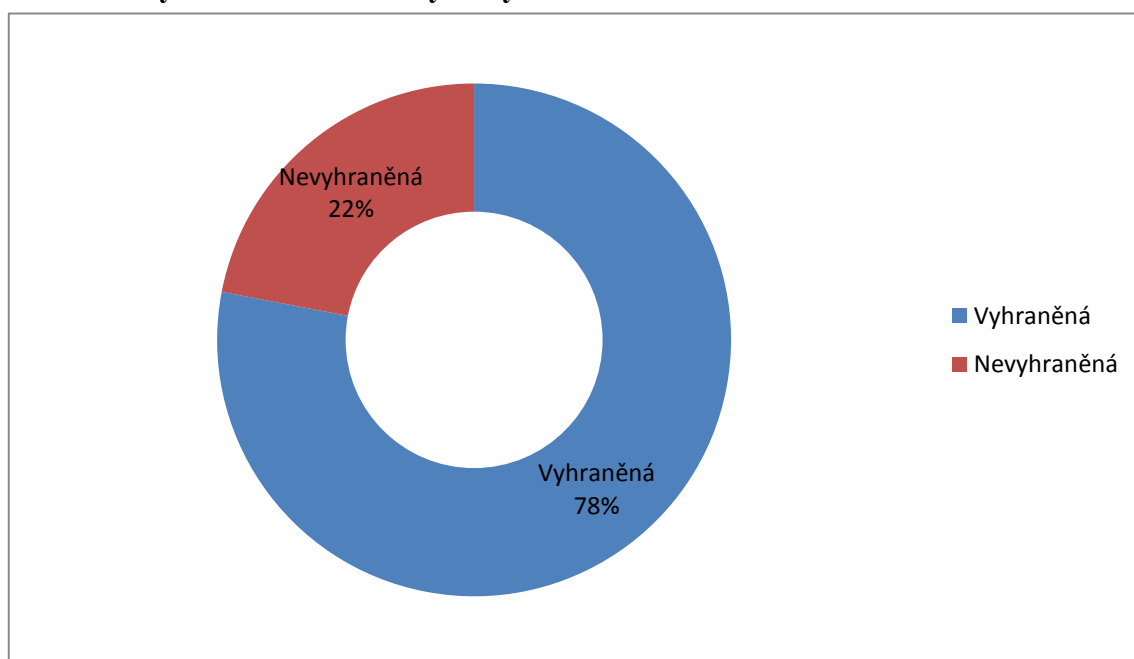

Výsledky hodnocení úkolu č. 6 byly vyrovnané. Úkol se nepodařilo splnit jednomu chlapci a jedné dívce.

Lateralita ruky u dětí ve věku 6-7 let

Screeningovým šetřením bylo potvrdit vyhraněnost či nevyhraněnost laterality ruky. Nebyla použita zkouška laterality, výsledky šetření jsou pouze orientační. Pozorováním dětí při plnění jednotlivých úkolů bylo sledováno, zda používají výhradně jednu ruku, pravou nebo levou, nebo ruce střídají. Z celkového počtu 32 dětí ve věku 6-7 let byla zjištěna u 25 dětí (78 %) vyhraněná lateralita ruky, u 7 dětí (22 %) lateralita nevyhraněná. Na základě zkušenosti učitelky mateřské školy byl stanoven předpoklad, že u více než 85 % dětí ve věku 6-7 let bude již lateralita ruky vyhraněna. Výsledky jsou zaznamenány v grafu č. 7.

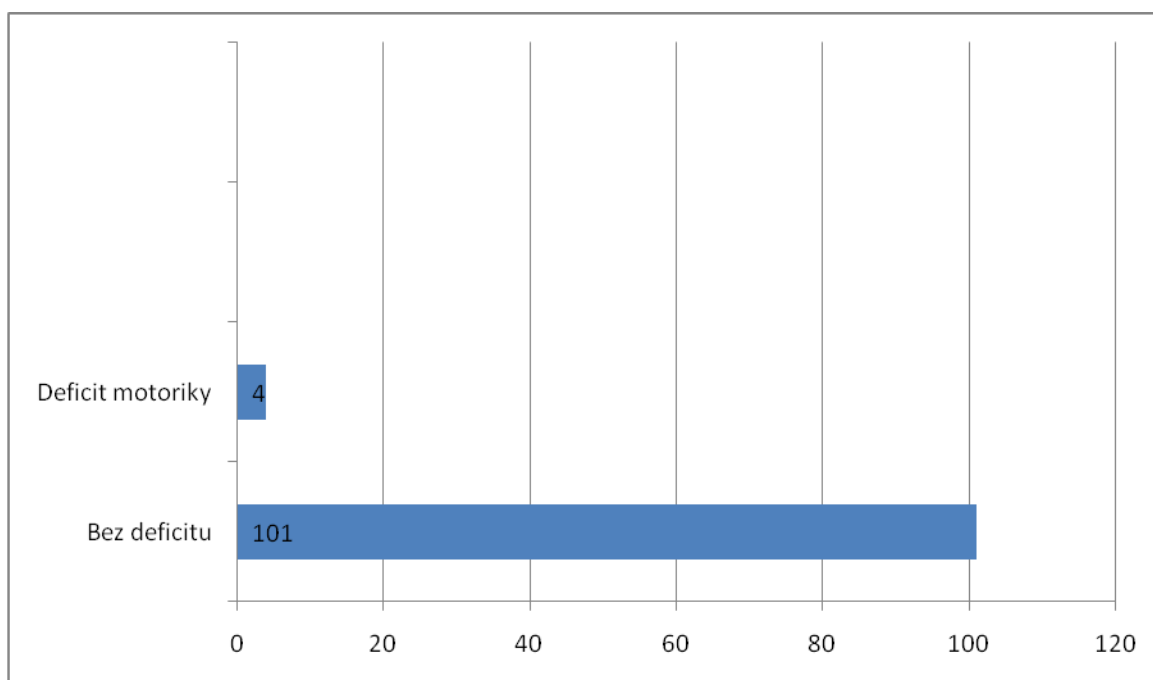
Graf č. 7: Vyhraněnost laterality ruky u dětí ve věku 6-7 let

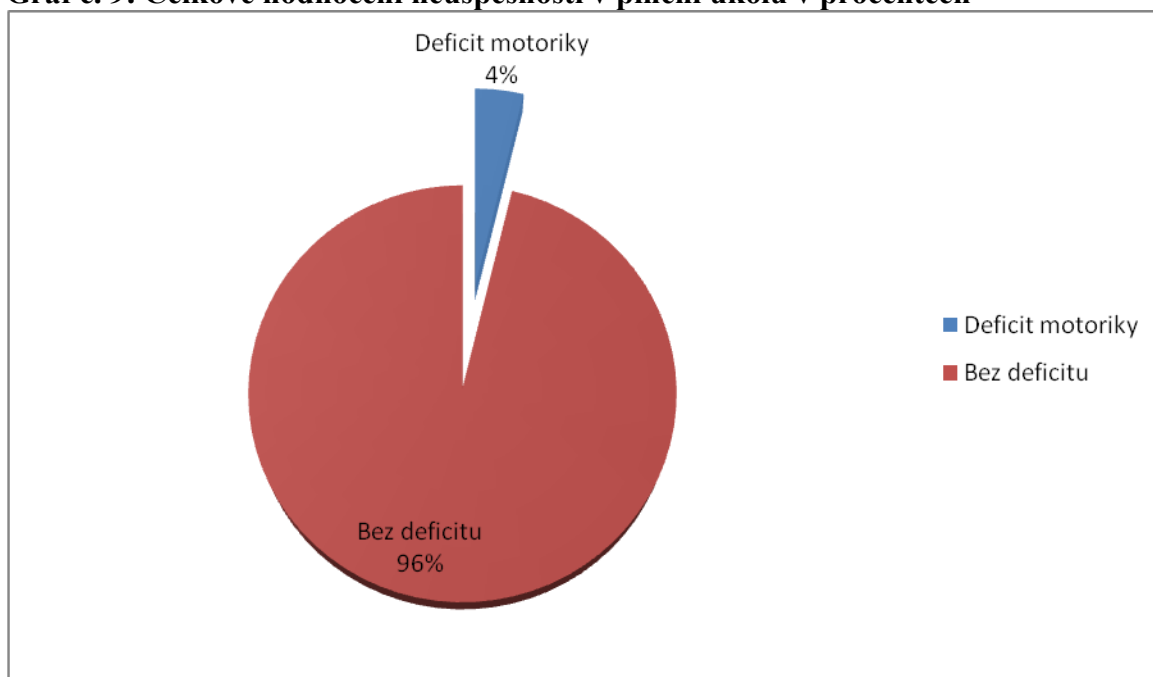
Deficity v oblasti motoriky u dětí ve věku 4,5-7 let

Výsledkem šetření bylo zjistit, zda se u dětí ve věku 4,5-7 let vyskytují deficity v oblasti motoriky. Screeningové šetření obsahovalo 12 úkolů (počítány byly i jednotlivé úlohy). Za deficit motoriky bylo považováno nesplnění 5 a více úloh jednotlivým dítětem. Z celkového počtu 105 dětí, nesplnily 4 děti. V celkovém hodnocení nebyly prokázány deficity motoriky u 96 % dětí, u 4 % dětí se deficity motoriky objevily. Výsledky jsou znázorněny v grafech č. 8 a č. 9.

Graf č. 8: Celkové hodnocení neúspěšnosti v plnění úkolů

Graf č. 9: Celkové hodnocení neúspěšnosti v plnění úkolů v procentech

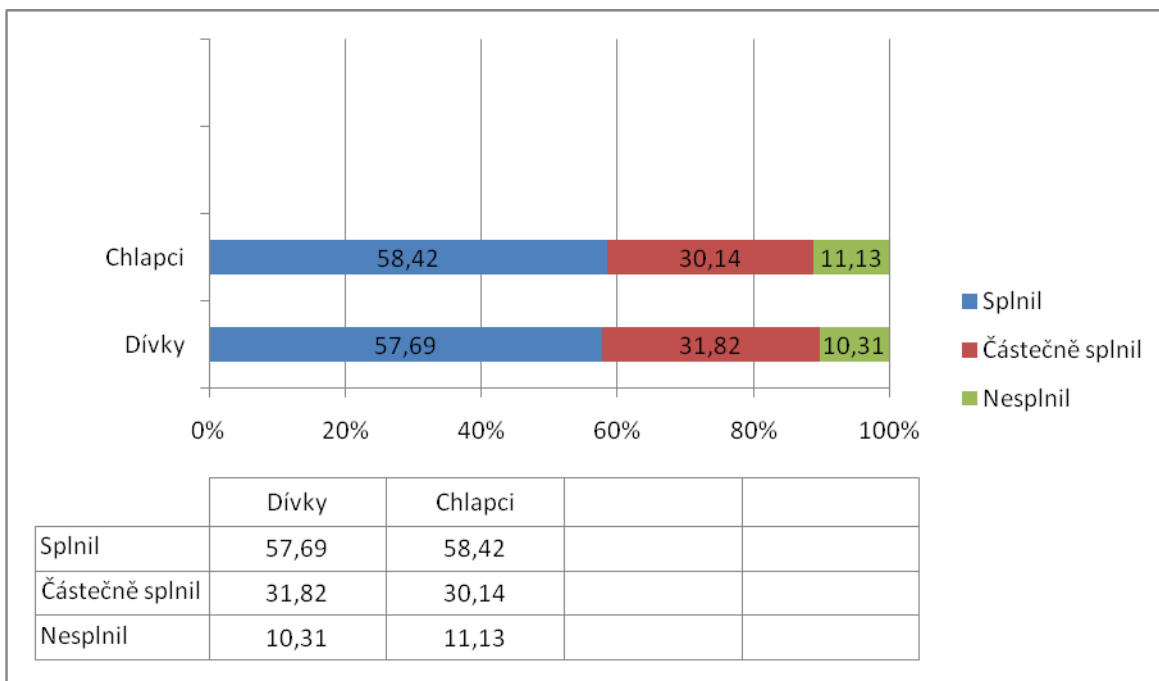

3.6 Shrnutí výsledků praktické části

Výzkumné šetření se týkalo deficitů v oblasti motoriky u dětí předškolního věku. Cílem bakalářské práce bylo zjistit úroveň motorických schopností u dětí předškolního věku, které jsou nezbytné pro bezproblémové zvládnutí výuky na základní škole, pro zvládnutí základních sebeobslužných návyků a dovedností, a pro sociální začlenění dětí do kolektivu třídy. Screeningové šetření mělo porovnat celkovou pohybovou úroveň, obratnost a zdatnost v oblasti motoriky, senzomotorické koordinace a orientace na vlastním těle u dívek a chlapců. Výsledky dívek a chlapců v jednotlivých úkolech byly velmi vyrovnané. V celkovém hodnocení úkolů (splněn, částečně splněn) byla úspěšnost 89,51 % u dívek, a úspěšnost 88,56 % u chlapců. Neúspěšnost v plnění úkolů byla prokázána u 10,31 % dívek a u 11,13 % chlapců. Výsledky celkového hodnocení jsou zaznamenány v grafu č. 10.

První předpoklad, že motorické dovednosti budou lepší u dívek, než u chlapců, byl potvrzen.

Graf č. 10: Celkové hodnocení výsledků v procentech

Druhý stanovený předpoklad měl prokázat vyhraněnou či nevyhraněnou lateralitou u dětí ve věku 6-7 let. Šetření bylo prováděno u 32 dětí, 14 dívek a 18 chlapců. Vyhraněná lateralita byla zjištěna u 11 dívek a 14 chlapců, u 3 dívek a 4 chlapců byla lateralita nevyhraněná.

Z výsledku orientačního šetření vyplývá, že lateralita je vyhraněná pouze u 78 % dětí, a u 22 % ještě vyhraněná není. Druhý předpoklad, že u více než 85 % dětí ve věku 6-7 let bude již vyhraněná lateralita, se nepotvrdil.

Třetím předpokladem bylo zjistit, u kolika dětí ve věku 4,5-7 let se mohou objevit deficity v oblasti motoriky. Sreeningovým šetřením bylo dokázáno, že u 4 % dětí se vyskytly deficity motoriky, u 96 % dětí nebyly deficity v oblasti motoriky prokázány.

Třetí předpoklad, že maximálně u 10 % dětí bude zjištěn deficit v oblasti motoriky, se potvrdil.

4 Závěr

Bakalářská práce se zabývala deficitem motoriky u předškolních dětí.

Cílem teoretické části bakalářské práce bylo na základě odborné literatury shrnout poznatky týkající se oblasti motorického a tělesného vývoje u dětí předškolního věku. Součástí teoretické části bylo vysvětlení jednotlivých deficitů v oblasti motoriky u předškolních dětí a problematiky dyspraxie.

Praktická část bakalářské práce se zabývala zjištěním jednotlivých deficitů v oblasti senzomotorické koordinace a tělesného schématu u dětí ve věku 4,5-7 let v běžné mateřské škole. Screeningovým šetřením byla vyhodnocena úroveň motorických schopností u dívek a u chlapců. Porovnáním výsledků šetření v plnění jednotlivých úkolů byly zjištěny deficity motoriky u některých dětí. Výzkumným šetřením byly získány informace, jakou oblast motorických dovedností, je třeba u dětí rozvíjet.

Deficity v oblasti motoriky mohou nepříznivě ovlivnit nejen počátek školní docházky, ale mohou negativně působit na celý proces vzdělávání a rozvoj osobnosti dítěte. Proto je důležité, aby byly co nejdříve odhaleny a byla zahájena patřičná opatření. U dětí je důležité podporovat tělesné aktivity, jako je chůze, běh, skákání, lezení, podlézání, přelézání, kutálení míčem, házení, chytání, udržování rovnováhy apod. Pokud má dítě v těchto činnostech potíže, odlišuje se od vrstevníků, je nejisté a bojácné.

V závěru bakalářské práce jsou uvedena praktická doporučení pro rozvoj motorických dovedností u dětí s možností využití v mateřské škole. Dominantní činností u dětí předškolního věku je hra, a proto je vhodné, aby i reedukace probíhala touto formou. Hra je pro děti zábavou, a mnohdy ani nevnímají, že zároveň také trénují a rozvíjejí potřebné motorické dovednosti. V příloze č. 1 a č. 2 jsou uvedené některé pohybové hry na rozvoj senzomotorické koordinace a tělesného schématu.

Při pohybových činnostech v mateřské škole je možno také využívat cvičení s netradičním náčiním, které je nastíněno v příloze č. 3.

Stanoveného cíle bakalářské práce bylo dosaženo. Pomocí screeningového šetření bylo prokázáno, jaké deficity v oblasti senzomotorické koordinace a vnímání tělesného schématu, se u dětí v předškolním věku, mohou vyskytnout. To má velký význam pro učitele mateřských škol, aby se snažili zařadit do své výchovně vzdělávací práce co nejvíce spontánních či řízených pohybových aktivit, a tím předcházeli vzniku možných deficitů motoriky u dětí.

Bakalářská práce byla pro mne velkým přínosem, a umožnila mi jako učitelce mateřské školy, prohloubení si znalostí z oblasti problematiky oslabení motorických schopností, a získání nových zkušeností při výchově a vzdělávání dětí, zejména v oblasti rozvíjení pohybových dovedností.

5 Návrh opatření

Ze zkušeností učitelky v běžné mateřské škole, je doporučováno zaměřit se na rozvoj senzomotorických dovedností, které je možno využít při tělovýchovných a pohybových činnostech v mateřské škole.

V mateřské škole jsou děti, u kterých se mohou objevit nějaká oslabení v oblasti hrubé, jemné motoriky a senzomotorické koordinace. Těmto dětem je potřeba věnovat zvýšenou pozornost a individuální přístup, aby nedocházelo k dalšímu prohlubování jejich obtíží. Screeningovým šetřením bylo zjištěno, v jakých oblastech motoriky mají děti nedostatky.

Doporučení pro praxi v mateřské škole

Pohyb navozuje u dětí stav tělesné i duševní rovnováhy, celkovou fyzickou a psychickou pohodu, a proto je velmi důležité co nejvíce zařazovat pohybové aktivity do průběhu celého dne v mateřské škole. Pohybové činnosti umožňují dětem prožít vše nové přirozeným a radostným způsobem.

Při pohybu se dítě učí **vnímat své tělo a orientovat se v tělesném schématu**, což je v předškolním věku významné.

Pohybové činnosti vyžadují **orientaci v prostoru**, dítě užívá své smysly – hlavně zrak a sluch.

Dítě se učí vnímat a rozlišovat různou **intenzitu pohybu**, protože některý pohyb vyžaduje plné nasazení, jiný jen určitou sílu (můžeme běhat co nejrychleji, nebo jen zvolna, můžeme se snažit skočit co nejdál, nebo jen přesně do kruhu, můžeme zpevnit nebo uvolnit celé tělo apod.).

Při některých pohybových činnostech si vystačí dítě samo, ale většina se odehrává s kamarádem, ve skupině, někdy děti spolupracují, někdy mezi sebou soupeří. Rozvíjejí se osobnostní a **sociální vlastnosti a vztahy**.

V mateřské škole je důležité:

Vytvořit optimální podmínky pro zdravý tělesný a duševní vývoj dítěte.

Poskytnout dětem dostatek pohybu – maximální možnost pro spontánní pohybovou aktivitu dětí a rozvíjení koordinace hrubé motoriky (různé formy lokomoce) i jemné motoriky, zpřesňování senzomotorické koordinace.

Umožnit dětem prožít radost ze splněního úkolu, posilovat sebevědomí a sebeúctu.

Dbát na hygienu prostředí – vyvětraná místnost (herna, tělocvična), dostatečný a bezpečný prostor na cvičení, přiměřený oděv dětí pro pohybové činnosti.

Pravidelné a soustavné každodenní pohybové činnosti a hry v předškolním věku jsou nezbytné pro zdravý tělesný rozvoj, pro ovládání vlastního těla a pro získávání různých běžných i specifických dovedností.

Pedagog v mateřské škole by měl mít:

Znalosti biologického, fyziologického, motorického a psychického vývoje dítěte a dovednosti pro jejich podporu.

Znalosti propojení biologické a psychické stránky osobnosti a praktické dovednosti pro využití motoriky pro rozvoj osobnosti dítěte.

Znalosti a dovednosti pro zdravotní prevenci a vyrovnávání nejčastějších problémů v tělesném růstu a vývoji.

Učitelky v mateřské škole jsou v neustálém kontaktu s rodiči dětí, a proto mají možnost upozornit rodiče na různé problémy v oblasti motoriky, nebo doporučit rodičům, kde se mohou dozvědět něco víc o možném tělesném oslabení svého dítěte (vhodná literatura), popřípadě na jaké odborníky se obrátit, když už k nějakým deficitům došlo.

Využití netradičních pomůcek

Učitelky v mateřské škole by měly děti vhodně motivovat k různým pohybovým aktivitám, ukázat jim různé netradiční přístupy, seznámit je s využitím netradičních pomůcek, a tím u dětí podněcovat zájem o pohyb, který vede ke zdravému způsobu života.

Aby nedocházelo ke stereotypu v pohybových činnostech a ke snížení motivace, je nutno hledat nové přístupy a způsoby, aby byly motorické dovednosti pro děti stále atraktivní.

Toho může pedagog dosáhnout, když kromě tradičních pomůcek začne používat i pomůcky netradiční. Mezi netradiční pomůcky můžeme např. zařadit Pet lahve, lahvičky od Actimelu, papírové talíře, papírové tácky, papírové či látkové míče, kamínky, kelímky od jogurtů, kolíčky, nafukovací balónky, srolované noviny. Toto neobvyklé náčiní je pro děti velmi atraktivní a zajímavé, podporuje jejich kreativitu a fantazii. Prostřednictvím netradičních pomůcek působíme i na rozvoj estetického vnímání.

Kladně působí na děti i to, když si můžou pomůcku vlastnoručně vyrobit. Při realizaci pomůcek mohou rozvíjet svoji fantazii a jsou rády i za to, že se podílí na její výrobě. Tím přinášejí svoje vlastní a kreativní nápady, což je zpětně motivuje, a navíc rozvíjí i jejich praktické dovednosti a jemnou motoriku.

Netradiční pomůcky se dají vytvořit z různých přírodních či umělých materiálů, které jsou volně dostupné a finančně nenáročné.

6 Seznam použitých zdrojů

ALLEN, Eillen, K., MAROTZ, R. Lyn. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*. Vydání 3. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-2.

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina, ŠMARDOVÁ, Vlasta. *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Vydání 1. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1829-0.

BOROVÁ, B., TRPIŠOVSKÁ, D., SKOUMALOVÁ, S., SMEJKALOVÁ, V. *Cvičíme s malými dětmi*. Vydání 1. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-223-8.

DVOŘÁKOVÁ, Hana. *Didaktika tělesné výchovy nejmenších dětí*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7290.

DVOŘÁKOVÁ, Hana. *Pohybem a hrou rozvíjíme osobnost dítěte*. Vydání 1. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-693-4.

HARTL, Pavel. *Stručný psychologický slovník*. Vydání 1. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-803-1.

HAVLÍNOVÁ, Miluše a kol. *Zdravá mateřská škola*. Vydání 1. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-048-0.

KARÁSKOVÁ, Vlasta a kol. *Cvičíme a hrajeme si*. Ostrava: Montanex, 2004. ISBN 80-7225-113-9.

KIRBYOVÁ, Amanda. *Nešikovné dítě*. Vydání 1. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-424-9.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-0870-1.

MERTIN, Václav, GILLERNOVÁ, Ilona. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Vydání 1. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-799-X.

SELIKOWITZ, Mark. *Dyslexie a jiné poruchy učení*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2000. ISBN 80-7169-773-7.

SINDELÁROVÁ, Brigitte. *Předcházíme poruchám učení*. Vydání 3. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-736-1.

SZABOVÁ, Magdaléna. *Cvičení pro rozvoj psychomotoriky*. Vydání 1. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-276-9.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie 1*. Vydání 1. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-317-2.

ZELINKOVÁ, Olga. *Dyslexie v předškolním věku*. Vydání 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-321-5.

ZELINKOVÁ, Olga. *Poruchy učení*. Vydání 10. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-800-7.

7 Seznam příloh

Příloha č. 1: Hry pro rozvoj senzomotorické koordinace

Příloha č. 2: Hry pro rozvoj tělesného schématu

Příloha č. 3: Cvičení s netradičním náčiním

Příloha č. 1

Hry pro rozvoj senzomotorické koordinace

Vařečková strkaná

Zaměření:

- koordinace pohybů oka a ruky
- prostorová orientace

Pomůcky: Velké vařečky, papírové koule, kuželky

Popis: Dítě strká svoji papírovou kouli vařečkou po vyznačené dráze do cíle. Komu se dostane koule mimo vyznačenou dráhu, začíná znovu od začátku.

Obměna: 2 družstva, 2 stejně dlouhé tratě, papírové koule, vařečky nebo srolované noviny. Kdo dostře kouli nejdříve do cíle po vyznačené dráze, vyhrává.

Obr. č. 1. Hra: „Vařečková strkaná“

Sprcha

Zaměření:

- prostorová orientace
- hod na cíl
- koordinace zraku a pohybu
- koordinace celého těla

Pomůcky: Papírové koule nebo molitanové míčky, lavička

Popis: Herna je rozdělena lavičkou na dvě poloviny. Děti jsou rozděleny na dvě družstva. Na zemi jsou volně položené papírové koule. Počet koulí je stejný jako počet dětí. Na povel „sprcha“ se snaží děti koule přehodit ze svého území na soupeřovo. Na pokyn „neteče voda“ děti přestanou házet. Vyhrává to družstvo, které má koulí na svém území méně. (Snažíme se nestrefovat do hráčů).

Obměna: Můžeme použít molitanové míčky, koule nebo míčky můžeme odpalovat hokejkami, nebo srolovanými novinami.

Obr. č. 2: Hra „Sprcha“

Motýlci a květina

Zaměření:

- hod na cíl
- odhad směru hodu
- orientace v prostoru
- koordinace pohybů rukou

Pomůcky: kytička, barevní motýlci, 4 kuželky.

Popis: Děti si nejdříve sami vystřihnou motýlky. Hrají 4 děti, každé má 5 motýlků (červené, modré, zelené, žluté). Na zem položíme květinu, to je cíl. Děti se snaží hodit motýlka na květinu nebo co nejbliže ke květině. Vyhrává dítě, které hodilo motýlka na květinu.

Obr. č. 3: “Vystřihování motýlka”

Obr. č. 4: „Hod motýlkem na květinu“

Pinkaná s balónkem

Zaměření:

- koordinace pohybů oka a ruky
- prostorová orientace
- koordinace pohybů celého těla

Pomůcky: balónky nafouknuté vzduchem

Popis: Každé dítě má svůj balónek a snaží se ho co nejdéle udržet ve vzduchu. Komu balónek spadne na zem, ten vypadává ze hry.

Obměna: Děti jsou v kroužku. Vyhodíme do vzduchu balónek, který se doteky snažíme udržet ve vzduchu. Děti by se měly střídat, aby se každé balónku dotklo.

Obr. č. 5: Hra „Pinkaná“

Bitva o hrad

Zaměření:

- koordinace pohybů při obraně hradu
- hod na cíl
- prostorová orientace

Pomůcky: molitanové kostky a válečky, molitanové míčky

Popis: Dvě družstva o stejném počtu dětí. Jedni jsou obránci hradu, druzí útočníci, kteří hrad dobývají. Ve středu hrací plochy je postaven hrad z molitanových kostek. Obránci se rozmístí okolo hradu a brání ho před střelami útočníků. Útočníci se snaží srazit házením molitanových míčků věž hradu. Hra končí, když se podaří útočníkům srazit věž hradu. Při další hře si děti vymění role.

Příloha č. 2

Hry pro rozvoj tělesného schématu

Připínání kolíčků na tělo

Zaměření:

- uvědomování si částí těla
- umět pojmenovat části svého těla

Pomůcky: barevné kolíčky

Postup: Hra ve dvojicích. Jedno dítě leží na břiše a druhé má 3-6 kolíčků a připíná je prvnímu dítěti na různé části těla, a to se snaží uhodnout, na jaké části těla má kolíček připnutý. Zda mu to je příjemné, nepříjemné, lechtá ho to apod. Místa lze vyjmenovat i v pořadí, jak byly kolíčky připnuty. Nakonec se děti vymění.

Obr. č. 6: „Hra s kolíčky“

Doba ledová

Zaměření:

- uvědomování si pohybů a poloh těla

Pomůcky: využití filmu „Doba ledová“, nebo obrázků pravěkých zvířat.

Motivace: „Před mnoha a mnoha lety žilo na Zemi množství různých zvířat – mamuti, ještěři, opice, hadi, ptáci a ryby. Najednou přišla velká zima a mráz, všechno zmrzlo a nastala doba ledová. Každé zvíře zmrzlo v takové poloze, ve které se právě nacházelo (stoj, sed, leh, klek, dřep apod.)“.

Popis: Děti se pohybují v prostoru a postupně, podle povelů učitele se mění na různá zvířata. Po čase vedoucí hry zavolá „Doba ledová!“ Všichni musí zmrznout v poloze, ve které se právě nacházejí. Po chvíli následuje povel „oteplení“ a všichni „rozmrznou“. Následuje další přeměna zvířete a další doba „doba ledová“ a po chvíli „oteplení“.

Při zamrznutí dochází k uvědomění si a procítění těla, jeho polohy, umístění těla v prostoru.

Mumie

Zaměření:

- tělesné schéma
- poznávání částí těla

Pomůcky: jemný toaletní papír

Motivace: Využití dětské encyklopedie, barevných obrázků.

„Děti, my se teď společně podíváme do doby dávno minulé. Za vlády egyptské královny Kleopatry byli mumifikátoři velmi váženými lidmi. Mumifikování bylo umění, kterého si každý vážil. Byla to však i velmi těžká a složitá práce, bylo třeba se ji dlouho učit. Existovaly celé školy, kde se učilo mumifikovat, a učni – mumíci museli překonat dlouhý a náročný výcvik. Zahrajeme si na mumifikátory, kteří trénují umění mumifikace“.

Popis: Děti se rozdělí na skupiny po 2–6 hráčích. Mají k dispozici toaletní papír. Úkolem je mumifikovat jednoho člena skupiny. Potom představí „mumii“ jménem. Pak vyhlásíme zkoušky – mumie je dobře mumifikovaná, když se umí i pohybovat – mumie tedy procházejí postupně určenou trasou. Podle toho, jak zkouška dopadne, vyhlásíme potom nejpevnější mumii, nejkrásnější, nejrozmarnější, nejveselejší, nejšikovnější apod.

Obměny: Dalším krokem může být rozbalování mumie a tvorba nové mumie, kdy se děti vymění.

Obr a trpaslík

Zaměření

- velikost těla
- tělové schéma

Pomůcky: žádné, nebo můžeme mít masky obra a trpaslíka

Motivace: „V jednom začarovaném lese žili obr a trpaslík. Obr byl obrovský, rozložitý, vysoký a široký, zabíral v lese strašně moc místa. Trpaslík byl zase maličký, štíhlý, drobný, útlý a zabíral v lese malinký prostor. Obr i trpaslík měli v lese mnoho kamarádů, se kterými si hráli. Všichni obyvatelé lesa je měli rádi a jejich nejoblíbenější hrou bylo napodobování obra a trpaslíka.“

Popis: Děti si najdou místo, aby měly okolo sebe dostatek prostoru. Potom si zahrajeme na obra – každý se snaží natáhnout co nejvíc, aby zabíral co nejvíc místa, aby byl co největší. Po chvíli se změníme na trpaslíka a snažíme se být co nejmenší, zabrat co nejméně místa. Děti se snaží uvědomit si tyto polohy – velikost a malost, mnoho prostoru, málo prostoru, rozpínání a zmenšování. Nakonec děti zaujmou svoji normální polohu a uvolní se v ní. Na závěr si každý může zvolit, čím bude: obrem, trpaslíkem, obyvatelem lesa nebo sebou samým.

Příloha č. 3

Cvičení s netradičním materiálem

Cvičení s kelímkem a míčkem (podle Karáskové)

Zaměření:

- rozvoj koordinace pohybu
- správné držení těla
- umět manipulovat s netradičním materiálem
- vědomě napodobit pohyb

Pomůcky: kelímky od jogurtů, rostlinného másla, pingpongový míček

Cvičení jednotlivce

- Každé dítě má kelímek a míček a balancuje míčkem na dně obráceného kelímku ve stoji, se změnou postoje, v chůzi.
- Dítě vyhazuje míček z kelímku do vzduchu a chytá ho.
- Dítě má v každé ruce jeden kelímek a přehazuje si míček z jednoho kelímku do druhého.
- Házení míčku z kelímku na cíl.
- Házení míčku do kelímku položeného na podlaze.

Cvičení ve dvojicích

- Děti sedí čelem k sobě, každé má kelímek a kutálejí si míček z kelímku do kelímku.
- Děti stojí zády k sobě ve stoji rozkročném, každé má kelímek. Jedno dítě předá míček ze svého kelímku druhému dítěti ve vzpažení nad hlavou, druhé dítě vrátí míček zpět v předklonu mezi kolena.
- Děti stojí za sebou, první má v ruce kelímek s míčkem, vzadu stojící dítě má zavřené oči. První se pohybuje různými směry a přitom pohybuje míčkem v kelímku, druhé dítě jde podle zvuku za ním.

Cvičení skupiny

- Štafetový závod s přenášením míčku v kelímku (slalom, zdolávání překážek).
- Děti stojí v zástupu, každé dítě drží kelímek, první má v kelímku míček. Děti si předávají míček různým způsobem z kelímku do kelímku, např. nad hlavou, bokem, v předklonu ve stoji rozkročném.

Obr. č. 7: „Vyhod’ a chyt’ míček“

Obr. č. 8: „Balancování s míčkem“

Obr. č. 9: „Přehazování míčku z kelímku do kelímku“